

Роман Лубкивский

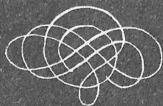
ЛЪЗОВ

ГОРОД ГЛАЗАМИ ПИСАТЕЛЯ

Roman Lubkizosky

LVLV

**The city through the eyes of
a writer**

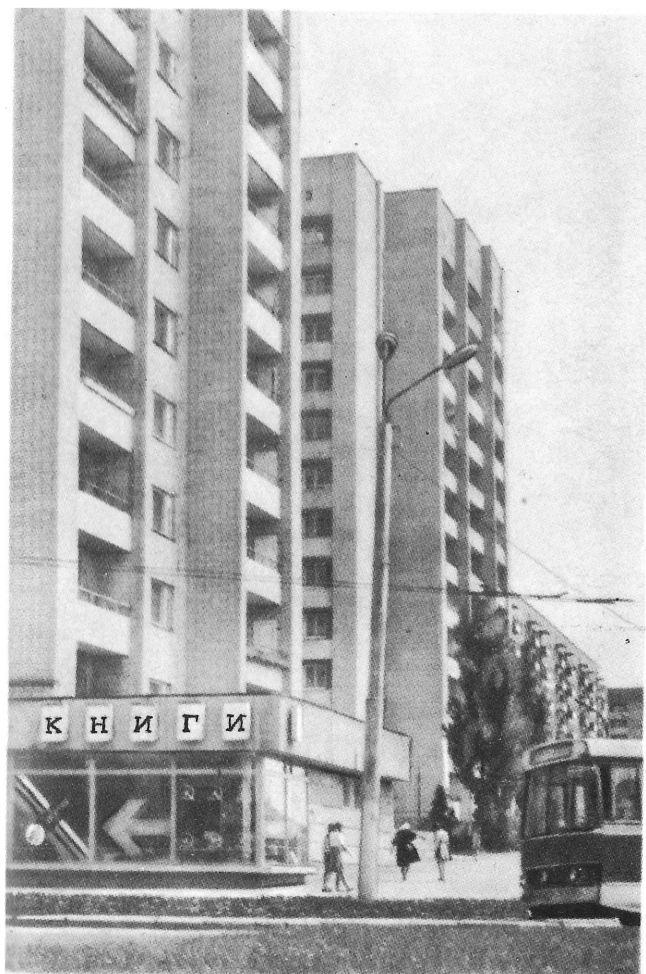
Роман Лубківський

ЛВІВ

**МІСТО
ОЧИМА
ПИСЬМЕННИКА**

*Львів
Видавництво
„Каменярь“
1985*

ББК 26.89 (2Ук-2Льв)
Л28

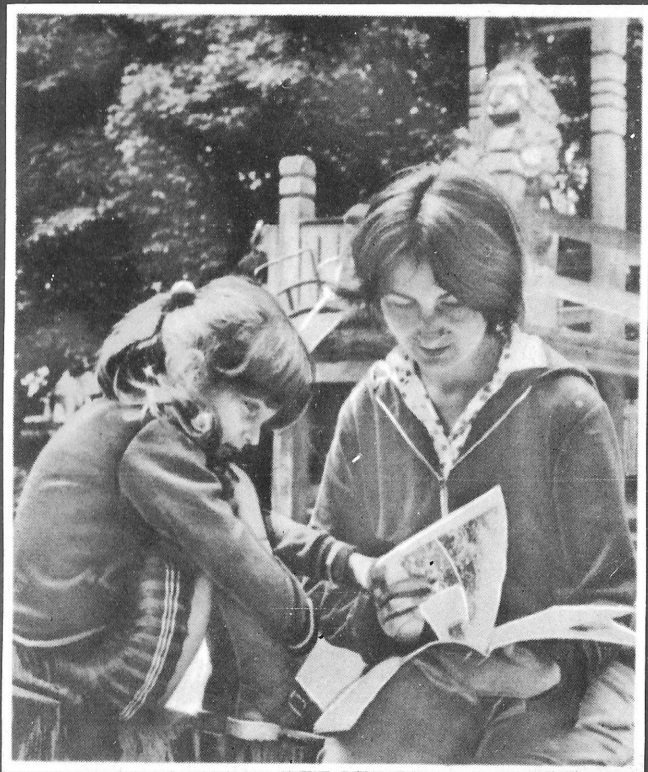
*Иллюстрированный очерк
знакомит с древним и вечно молодым Львовом,
его достопримечательностями,
уникальными историческими и архитектурными
памятниками, с культурными традициями,
обновлением цветущего
и планомерно развивающегося
советского города.*

Рецензенты:
доктор історичних наук
Я. Д. Ісаєвич,
кандидат філологічних наук
А. М. Халімончук

Художник
ОЛЕКСІЙ ДМИТРІЄВ

Л 1905040000-081 28.85
М214(04)-85

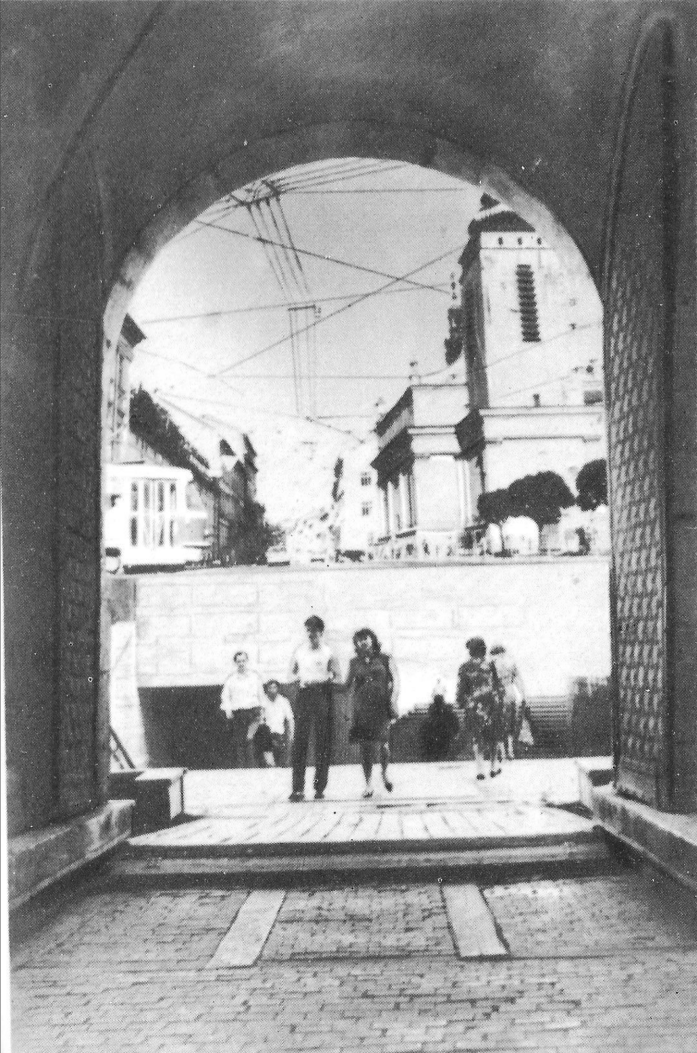
© Видавництво «Каменярь», 1985

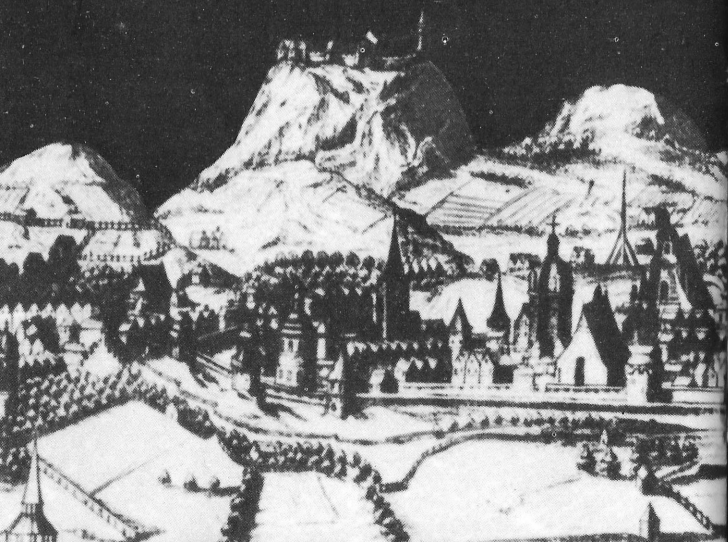
На вулиці, на ці майдани львівські
Злетить моя книжчина, наче птах.
(З вірша
«Іван Федоров над своїм «Букварем»
400 років тому»)

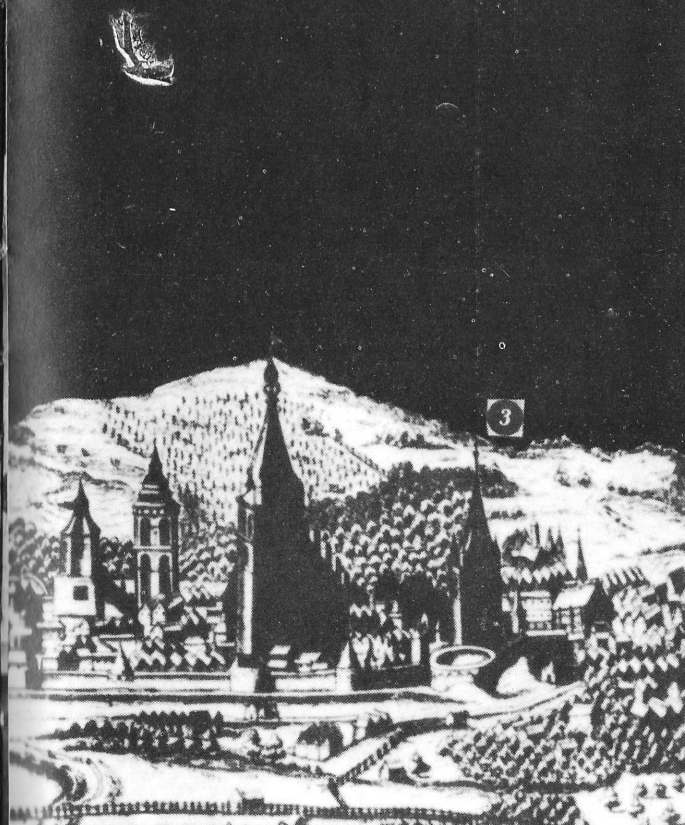

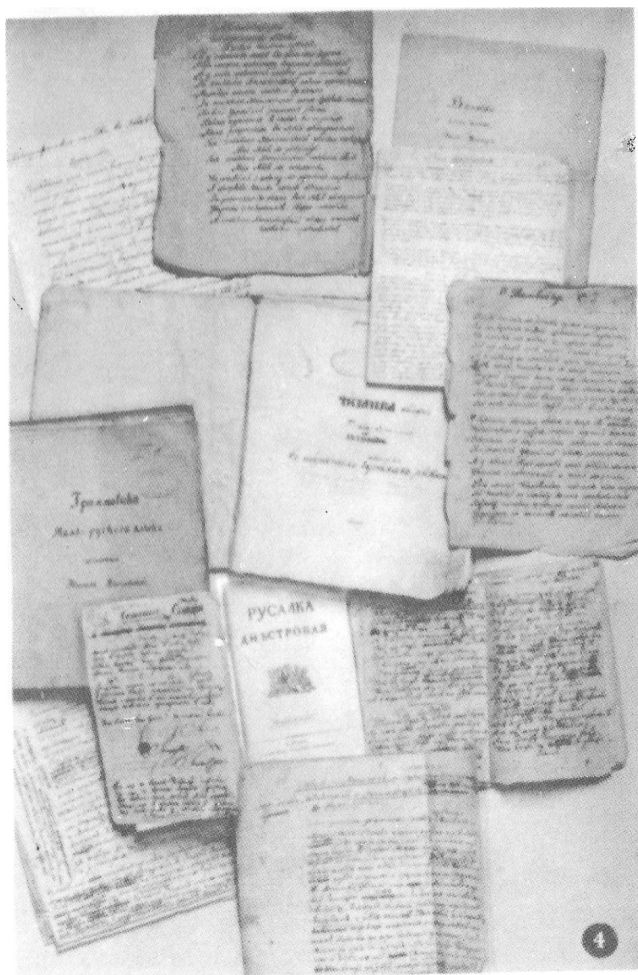
Найдавніші, перші зображення Льова не збереглися. До нас дійшов графічний «портрет» міста, створений гравером Ф. Гогенбергом за малюнком, ймовірно, А. Пассаротті для книги «Опис відомих міст» (Кельн, 1618).

Ця картина-гравюра з документальною точністю відтворює панораму старовинного міста... Яке відчуття перспективи! Так і хочеться наповнити безлюдні вулиці гамором людської юрми.

Handwritten text in Cyrillic script, likely a letter or manuscript page.

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a list or a detailed account.

Handwritten text in Cyrillic script, appearing to be a formal document or report.

Handwritten text in Cyrillic script, partially obscured by other documents.

Printed document with the word "ИЗВЕЩАНИЕ" (Report) visible at the top. The text below is in a formal, printed Cyrillic font.

Printed document with the word "Письмо" (Letter) visible at the top. The text is in a formal, printed Cyrillic font.

Printed document with the word "Исповедание" (Confession) visible at the top. The text is in a formal, printed Cyrillic font.

Printed document with the word "Справка" (Certificate) visible at the top. The text is in a formal, printed Cyrillic font.

Printed document with the words "РУССКАЯ АРХИТЕКТУРА" (Russian Architecture) visible at the top. It features a small illustration of a building.

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a letter or manuscript page.

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a letter or manuscript page.

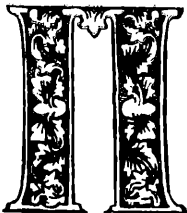
Давно потрощено на кусні
Кайдани, пута, канчуки.
Вогонь, засвічений у кузні,
Нові озорує віки...
Щодня спалахує наново,
Щоднини тут клекоче жар.
В огнях душі відлити слово
Зумій, як велет-Каменяр.

[З вірша «У Франковій
зброярні»]

НАРОД

ерше, найголовніше слово, з якого хочеться почати, коли пишеш про Львів,— це любов.

Я люблю своє місто. Не любити його неможливо — це мій дім, моє життя, моя праця, моє натхнення. Львів щодня відкривається мені наче мудра книга. Перегортаю її давні й новітні сторінки і не можу без щирої людської вдячності думати про тих, хто спричинився до його другого народження.

Львів сивої минувшини, Львів боротьби за кращу долю, Львів неповторної краси і молодості знайшов своє щастя у великій і дружній родині народів-братів. І для цього потрібно було лише кілька десятків літ — мить часу порівняно з більш ніж семи-сотрічною історією міста; але звершилося це в наш, радянський час! Львів'янам і гостям у будь-якій частині міста відкривається його краса — в сучасних висотних будинках і любовно відреставрованих старих, у строгих формах заводських корпусів і буйній зелені парків та скверів, у непроминальній цінності історичних, архітектурних та художніх пам'яток, у нових житлових масивах...

Львів неповторний — ранковий чи вечірній, весняний чи осінній, сполосканий липневою зливою чи притрушений молодим сніжком, Львів нових сонячних проспектів і старовинних майданів, таємничих вулицок. У його імені є щось баладно-пісенне. Та й саме

місто творилося, мов пісня чи, краще б сказати,— поема. Був мужнім і величним її заспів.

Ти, Львове, зродився від синовньої любові до рідної землі, щоб утверджувати на ній мирну працю. Але з перших днів своїх судилося тобі одягнути лицарську одіж, узяти до рук щит, аби захищати батьківщину. На твоїх узгір'ях і долах, на перехрестях вулиць стиналися вітри історії...

Серце древнього Львова — Княжа гора. Її укріплена вершина давнім хроністам здавалася то бойовим шоломом, то сяйливою короною... Саме звідси, точніше — з терас навколо першого замкового укріплення і почав рости «город Льва». Заснував його князь Данило Галицький, послідовник діянь Ярослава Осмомисла, котрий, як писав автор «Слова о полку Ігоревім», «підчер гори угорської своїми залізними полками, заступивши королеві путь, зачинивши Дунаю ворота, метаючи тягарі через хмари, суди рядячи по Дунаю...»

Данило Романович князував у першій половині XIII століття — в час, коли Русь уже розпалась на самостійні князівства, а ті, в свою чергу, роздиралися боярськими міжусобицями. Та найстрашнішою була загроза зовнішня — від диких кочівників, польських і угорських феодалів, тевтонських «піврицарів», ватиканських святенників.

Данило Галицький, за літописом «князь хоробрий і мудрий», був грізним для ворогів Руської землі. Одну за одною він отримує блискучі перемоги. Особливо звитяжна — перемога під Дорогичи-

ном, де в 1238 році його війська розгромили тевтонських рицарів. Рішимість князя оружно відстоювати незалежність рідної землі втілена в карбованих рядках поеми Миколи Бажана «Данило Галицький»:

Та князь Данило вже не раз гадав,
Що Русь почує гук німецьких лав,
Що прийде день — приваблять хижаків
Плоди слов'янських пишнорунних нив,
Тому свою в кольчуги вбрану рать
Напоготові мусив він тримать,
І кликнув клич до воїв з всіх осель
Князь і державець галицьких земель,
На княжий клич вдягають вояки
Високі, гостроверхі шишаки.
Спитують луків силу бойову,
Напружуючи жилъну тятизу,
І, бризкаючи іскрами, коваль
Вигострює мечів двосічних сталь...

В усій Європі Данила Романовича знали як державного діяча — тонкого політика і досвідченого дипломата. Підписуючи міждержавні угоди, що закріплювали мир, він дбав про міць своєї держави, територія якої простягалася від Полісся до Карпат, від Пониззя до Опілля... І в різних куточках землі виростали міста-оборонці.

Стрімкі узгір'я Розточчя для закладення Львова вибрано ще й тому, що тут сходилися вигідні караванні шляхи зі сходу на захід, із півночі на південь. Майбутнє місто Данило вирішив назвати іменем улюбленого сина Льва.

На місці, де виростав Львів, з давніх-давен селилися люди: полювали в навколишніх пущах, розкорчувували ліси, обробляли й засівали поля. У назвах навколишніх сіл, річок, урочищ ще й сьогодні

чується відгомін неспокійного життя наших предків-слов'ян. Львівська земля час від часу бережно вносить на свою поверхню то задимлені уламки глиняної корчаги, то калиново-прозорі намистини. Зпенацька зблисне на вогкій стіні резкопу скляний браслет, сяйне старовинна монета з карбованим зображенням лева, майне крило казкового грифона з полив'яної кахлі, а то ляже на долоню тонке бронзове писало. Ці знахідки — не менш дорогі, ніж вицвілі од часу слова на пергаменті Галицько-Волинського літопису.

Перегорнімо його сторінки, звернімо увагу на запис під 1256 роком *... Того року навесні горів княжий Холм. Пожежа, як зазначає літописець, була така велика, що «навіть і зо Львова дивлячись, було видно її по белзьких полях од палахкотіння сильного полум'я». Підемо за цим поетичним перебільшенням — і уявимо напруженість на обличчях княжих воїнів, що несуть варту на вежах-будильницях, відсвіт полум'я на обличчях майстрів, книжників, літописців. Про що думали вони? Про своє нехитре майно чи про скарби безцінні — сувої пергаментів, витончене різьблення струнких капітелей і соковиті розписи фресок?

Найдавніші описи та найсучасніші археологічні дослідження стверджують, що княжий замок, під захистом якого розрослося місто, був міцно укріпленою твердиною. Лев Данилович — вірний помічник

* Перша згадка про місто.

батька, видно, добре дбав про свій майбутній уділ, бо його діяння як містобудівника славляться в середньовічних літописах.

У творах латиномовних письменників пізніших часів, як-от у поемі Себастьяна Кльоновича «Роксоланія», відчувається не тільки велич, а й характер столярного міста. Уривок з неї («Старинний Львів») переклав свого часу Іван Франко. І сьогодні велично й піднесено звучать слова:

Спертий о мури, глядить із високого сугорба грізно
Замок, що геть навкруги здалека видно його...
Що по сусідніх країнах потрохи, тут теє, там сеє,
В тобі, все зібране враз, радує серце і зір...
Вежі твої досягають шпильями до хмар тих синявих,
Об гребенясті дахи б'ються і плачуть вітри...

Історик і поет Юзеф-Бартоломей Зіморевич у книзі «Потрійний Львів» (написана в 1665—1675 роках) стверджує, що князь Лев, дбаючи «...про власну безпеку і про захист майна простолюддя, спорудив замок з дерев'яних колод». Інший хроніст свідчить, що князівський замок був кам'яний. Так чи інакше, а фортифікації давньоруського Львова виявилися неприступними для ординців. Проходячи зі своїми військами через галицькі землі, воєвода Бурундай поставив перед Львом Даниловичем і Васильком Мстиславичем категоричну вимогу: «Якщо ви зі мною в мирі, розметайте свої гради». Цей ультиматум був виконаний, мабуть, формально, бо вже 1287 року Львів у своїй грізній величі знову постає на шляху золотоординців — хан Телебуга змушений

був узяти місто у виснажливу облогу, але штурмувати його не наважився.

З плином часу гордо здіймалися в небо стрімкі шпилі, виростали білокам'яні споруди, що, хоч і тьмяніли від часу, навіки зберегли тепло рук львівських будівничих. Поміж пагорбами, над численними потоками, які приймала в своє русло повновода Полтва, красувалися поля й виноградники, і поблизькі ліси, мов дорогоцінний перстень, оточували місто.

Краса та багатство краю не давали спокою сусідам — польським феодалам. Перші спроби загарбати місто король Казимир III робить у 1340 році. Довідавшись про передчасну смерть останнього руського князя Юрія, він оточує і захоплює місто: не чекали львів'яни віроломного нападу. Але перемога Казимира III була короткочасною. Боярин Дмитро Детько стає на чолі повстання проти окупантів. Тікаючи, вони спалили Львів, і, як пише польський історик XV ст. Ян Длугош, король «забрав собі знайдені в замках великої вартості скарби, які здавна належали руським князям,— золотого, срібло, перли, дорогі камені і клейноди, зокрема два золоті хрести, дві корони, оздоблені дорогими каменями і перлами величезної вартості, а також шатро і дуже пишне крісло, оздоблене дорогоцінними каменями». Тим кріслом був княжий трон.

Через дев'ять років польські феодали знову захопили місто. Але зламати дух протесту, дух вірності місцевого населення давньоруській спільності, традиціям, звичаям і мові предків не змогли —

він палахкотітиме незнищеним полум'ям протягом століть...

А тим часом шляхта «утверджується», спішно спроваджує сюди купців і монахів... Так, у 1460 році з далекої Верони прибувають до Львова монахи з ордену бернардинів.

Вони будують капличку і скромну обитель. Капличку русини спалили і хотіли виполошити з міста цих «братів во хресті». Не вдалося... Мине півтора століття, бернардинці на місці обителі спорудять помпезний костюл, а на місці каплички зведуть велетенський монастир, оточать весь комплекс грізними, неприступними мурами, од яких, немов горіхи, відбиватимуться чавунні ядра. А таких «твердинь віри» у Львові зводилося чимало. І водночас те, що було злеліяно талантом, розумом і патхненням наших предків-русичів, немилосердно знищувалось або перебудовувалось. Жорстока послідовність окупантів: Львів згодом облягатимуть орди кримських тагар, обстрілюватимуть середмістя потужні шведські мортири; пізніше, під час масових виступів у 1848 році, австрійська артилерія обрушить на місто нищівний вогонь, у якому гинутьимуть люди, бібліотеки, архіви, старовинні зібрання витворів мистецтва. Мине ще одне століття — і на світанку 22 червня 1941 року на український радянський Львів упадуть перші фашистські бомби. Та щоразу, переживши жорстоке лихоліття, він знову воскресав з руїнації і попелу, знову озивався гомоном вулиць і майданів.

Найдавніші, перші зображення Львова не збереглися, якщо не брати до уваги окремих замальовок, які зробив для своєї хроніки Мартин Груневег з Гданська (проживав у Львові з 1582 по 1602 рік). Він захоплюється тим, що Львів «лежить у такому місці, неначе це альтана посеред раю», що «тут широкі поля, гори і доли, пагорби і верхи, чагарники й ліс» і «відразу за міською брамою все це не тільки можна оглядати, але й досягти руками». Хроніста захоплює й архітектура, «прикрашена на руський спосіб», і вікна, «прикрашені різьбленим каменем», і розписи, «намальовані на руський або грецький кшталь».

Самобутній, неповторний характер Львова відчувається і в найдавнішому його графічному «портреті», створеному гравером Ф. Гогенбергом за малюнком, ймовірно, А. Пассаротті для книги «Опис відомих міст» (Кельн, 1618). Ця картина-гравюра з документальною точністю відтворює панораму старовинного міста з вежами, баштами, брамами, оборонними валами, неприступними бастеями... Яке відчуття перспективи! Так і хочеться наповнити безлюдні вулиці гамором людської юрми. Для цього ще раз покличмо на допомогу Груневега: «У цьому місті, як і у Венеції, стало звичним зустрічати на ринку людей з усіх країн світу в своїх уборах... Місто віддалене понад сто миль від моря. Але коли побачиш, як на ринку при бочках мальвазії вирує натовп крітян, турків, греків, італійців, зодягнених ще по-корабельному, видається, неначе тут порт відразу за брамою міста».

А ось і брами — Галицька та Краківська. І виводять вони на тісно забудоване, обліплене ятками та крамничками середмістя — туди, де сходяться міські артерії, де пульсує таке бурхливе життя. Від першого удару годинника на вежі ратуші до іржавого скреготу брам, що обов'язково зачиняються на ніч, — робота, клопоти, боротьба за існування у місті багатих і бідних, імущих і неімущих... Нам близькі й дорогі люди працюючі, майстрові. На перших аркушах найстарішої книги міських актів знаходимо імена каменяря Никона, Яцка-цегельника, монетника Івана, золотаря Яцка Русина. Славився Львів шевцями, римарями, сідлярами, поворозниками, чинбарями, кравцями (звідси — й назви вулиць та оборонних веж), а також миловарами, каретниками, мечниками і навіть цирульниками. В 1410 р. згадуються художники: Лука, Андрій, згодом Станіслав, Бартош. Знали, шанували і любили львів'яни своїх поетів, медиків, астрономів...

Цими вузькими середньовічними вуличками, що відтворені на гравюрі, бродили, мабуть, мандрівні музиканти, веселили міський люд на ярмарках, базарах, торгах... А львівська музика? Старовинні нотні аркуші, які чудом збереглися, сьогодні розшифровуються дослідниками — і, відроджена, давня мелодія звучить нині під склепінням органного залу, збирає сотні людей на вечірні концерти, що відбуваються на подвір'ї Палацу урочистих подій та в затишному італійському дворіку Львівського історичного музею.

Кажуть, що архітектура — це застигла музика.

Стосовно Львова можна додати ще й те, що музика об'ємів, ліній і форм, переходячи із однієї епохи в іншу, звучить то піднесено, то трагічно, то елегійно, то врочисто. Аби переконатися в цьому, досить зробити невеличкий архітектурний екскурс. Із давньоруських часів до наших днів дійшло небагато пам'яток. Власне, єдина — Миколаївська церква XIII ст. Незважаючи на численні руйнування й перестройки, вона доносить до нас подих Київської Русі. Неподалік збиралися багатолюдні віча, вирувала на Старому ринку різноплемінна юрба.

Уже в наш час поблизу Вічевої площі стрімко звелися вгору нові світлі висотні будинки. Звичайно, при цьому ще чіткіше вимальовуються історико-архітектурні контури цього найстарішого району міста. Будуть відреставровані існуючі пам'ятки, відродяться фрагменти знищеної часом забудови. Адже Львів не раз зазнавав спустошень, руйнувань, пожеж. Так, гарячого червневого дня 1527 року на вулиці Пекарській (тепер Театральна) виникла пожежа. Вона блискавично перекинулася не тільки на середмістя, а й вирвалася за міські укріплення. Другого дня Львів нагадував суцільне згарище. Залишилися спотворений вогнем будинок ратуші, рештки Вірменської церкви, стіни Кафедрального собору... У вогні загинув готичний Львів. А те, що пощадив вогонь, зосталось у вигляді фрагментів, вкрапель у будівлях пізнішого часу.

Різноманітні стильові ознаки переплелися у дивному витворі архітектора Доркі (Дорінга) — Вірмен-

ському соборі, у якому знаходимо риси подібності, ба, й запозичення із староруського зодчества (церква Пантелеймона в Галичі).

Львівський ренесанс, львівське барокко — неповторні своїм живим колоритом.

Безсмертним творінням львівських майстрів є архітектурний ансамбль на вулиці Руській: Успенська церква (архітектори П. Римлянин, В. Капінос, А. Прихильний, 1591—1629 рр.), вежа Корнякта (архітектори П. Барбон і П. Римлянин, 1572—1578 рр.) і каплиця Трьох святих (архітектор П. Красовський, 1578—1591 рр.).

«Важко знайти інший ансамбль, де б три споруди, різні за розміром і пропорціями, становили таку органічну єдність. Якщо усунути одну з них — ансамбль розпадеться. Його довершеності й монументальності досягнуто ритмічною грою в кожній окремій споруді, які, проте, тісно зв'язані між собою. Адже ритм пілястрів каплиці Трьох святих є повторенням членування фасаду Успенського храму, але взятим в іншій «тональності». В свою чергу горизонтальні членування каплиці підхоплюються сильніше виявленим ритмом башти. Не меншу роль відіграють і контраст та зіставлення...» — так описує архітектоніку ансамблю відомий радянський мистецтвознавець Г. Н. Логвин. Важко ще щось додати до цих слів. Бо й справді у ній органічно переплелись форми ренесансу з кращими традиціями української архітектури.

Ці традиції проявились навіть у вирішенні фасадів каплиць Камп'янів (1619 р.) і Боїмів (1609—1617 рр.). Ось каплиця Камп'янів з її супокійним, величаво-строгим звучанням. Та є в ній щось і від холодної зарозумілості львівського патриція, який присвоював міське майно, грабував населення, а для своєї каплиці... крав каміння в української громади. Можливо, архітектура «помстилася» за його скупість і зажерливість. Так і не оплатив він завданої людям шкоди. А Костянтин Корнякт, багатий лихвар-кунець, що відмовився було допомогти в скрутну хвилину Іванові Федорову, великодушно «розщедрився» на спорудження найвищої з львівських веж — вежі-дзвіниці при Успенському храмі.

І згадуються слова Ярослава Галана, написані ним у 1948 році: «Безглуздо було б сперечатися сьогодні про національний характер Львова. Він був і буде українським... Український селянин його годував, українські робітники будували його мури, байдуже, чи це були мури житлового будинку, церковної башти чи палацу вельможі»...

Кожен, хто вперше відвідує Львів, хоче бодай одним оком глянути на площу Ринок. Той, хто в нашому місті гостює вдруге чи втретє, знову прагне побувати на ній, послухати мелодійний передзвін ратушевого годинника, сфотографуватися біля фонтана — поруч з Нептуном чи Діаною, поблукати залами музеїв. Самим же львів'янам притаманна потреба хоча б раз на день відчутти під ногами відполіровану століттями бруківку Ринку, вирушити в

безмовну, але захоплюючу мандрівку в епоху львівського ренесансу.

Сорок чотири будинки на площі Ринок — це сорок чотири строфи поеми, різьбленої в камені. З-поміж них виділяється так звана Чорна кам'яниця — шедевр, що поєднав у собі натхнення архітекторів, каменотесів, різьбярів, живописців. Сіруватий підльвівський камінь — дуже вдячний матеріал для різьби, — всотавши в себе не метафоричний, а найсправжнісінький пил століть, потемнів і дав прекрасний ефект, явивши незрівнянне багатство фактури звичайного пісковика. Облицьовані таким каменем будівлі, навіть порівняно молоді, видаються старовинними.

Буваючи на площі Богдана Хмельницького в Києві чи Двірцевій в Ленінграді, милуючись Староміською площею в Празі чи блукаючи поглядом попід стрілчастими склепіннями краківських Сукенниць, згадуєш і площу Ринок у Львові. Вона дає нашій уяві невичерпний матеріал. Тут зустрічали послів, укладали торговельні угоди, влаштовували жорстокі судилища... У 1518 році під гуркіт барабанів і рев фанатиків на піраміду з дерева зійшло двоє нещасних. Оголошується вирок. Міський кат запалює вогнище, у якому гинуть католичка Софія та вірменин Івашко, які кохали одне одного. У 1564 році біля ратуші було відрубано голову молдавському господареві Стефанові Томші. А ось запис у «Львівському літописі», датований 16 червня 1578 року: «Баторій був во Львові і поїхал на

лови, а казав козака Подкову стягти, бо посол турецький скаржив на него, що татарув біяв і до Польщі не допускав...»

Сказано більш ніж лаконічно. Страта відбувалася напроти вікон венеціанського консульства під позолоченим крилатим левом із книгою в лапах. Історик XVII ст. Юзеф-Бартоломей Зіморевич до подробиць зафіксував страту керівника боротьби українського та молдавського народів проти султанської Туреччини. Зокрема відзначав, що Іван Підкова «безстрашним голосом кликав небеса, щоб помстилися... за його кров».

Приміщення ратуші і руйнувалося, і горіло, і відбудовувалося, а брук площі Ринок не раз вгинався під тисячними натовпами безробітних. У революційні дні 1848 року тут майоріли червоні знамена, а 1 Травня 1890 року відбулася грандіозна робітничая маївка — перша на Україні...

Характер Львова — у святковому та буденному ритмі цієї площі і цих вулиць, у плінні часу, хоч тут він начебто застиг, закам'янів. Але нестаріюча душа його виявляється саме в русі. Він відчувається навіть у тому, як змінюється вигляд і настрої зображення символу міста — лева: на печатках, фронтонах, гербах. Найдавніше зображення — лев, сповнений маєстатичності, звівся на задніх лапах, ніби так крокує. Не поступається він заїжджому «венеціанському» леву, хоч і крилатому та ще й із розгорнутою книгою. Є у львівських левів своя гордість. Вони наче пам'ятають про те, що 1410 року в

похід під Грюнвальд львів'яни послали не тільки людей і гроші, а й прапор, на якому був зображений геральдичний знак міста — лев, що спинається на скелю.

У зеленій порослі під самою вершиною Високого Замку раптом перестріне закоханих лев добродушний — надійний охоронець сердечних таємниць... А пригадуєте милих, чи не найкумедніших «левків», що стоять неподалік реконструйованої Глинянської вежі? А гоноровитих «фамільних» левів, які скося позиркують на перехожих, охороняючи старовинний фонтан на вулиці Коперника? Не забудьмо і про поважних левів, що з цікавістю поглядають на відвідувачів Будинку архітектора. Леви біля входу в міськраду мають вигляд діловий, а ще більше, мабуть, урочистий. Яка багата настроєва гама! Пафос, іронія, старосвітська сентиментальність. А часом й отака собі лукавинка: мовляв, наш брат, лев, своє діло знає, недарма легенду складено ще в сиву давнину — коли місто в небезпеці, ми, хоч і кам'яні, прудко зриваємося зі своїх місць так, що гримить бруківка.

І звітували про небезпеку. І не раз розбуджували жителів Львова грізним камінним риком. Тоді тривожно озивався і найстаріший міський дзвін, відлитий знаменитим майстром Яковом Скорою, відтак із вежі Корнякта подавав голос могутній «Кирило», а вже потім сурмачі на ратуші і дозорці на вежах повідомляли львів'ян про небезпеку. Тимчасом і самим левам часто-густо доводилося бідувати, поне-

віряться: іноземні загарбники намагалися витравити з свідомості тутешнього люду навіть пам'ять про засновників міста, про походження його назви. Але ж у своєрідній поетичній метриці міста записано:

Знаменіє тезоіменитого князя Льва град сей маєт,
Єго же по всій Європі і російський род знаєт...

Так автор, чие ім'я залишилося невідомим для нащадків, пояснює герб міста у «Граматиці», виданій Львівським братством у 1591 році. Відчувається, як міцно він був прив'язаний до давньоруської традиції, як глибоко усвідомлював автохтонність людей, що споконвіку своєю працею славили рідне місто.

Після занепаду останніх форпостів Галицько-Волинської Русі (таких, наприклад, як Олесько) під натиском польсько-феодалної, католицької експансії погляди місцевого українського населення щораз частіше зверталися на схід, туди, де такими близькими були і мова, і звичаї, і культура. На противагу духовним гнобителям виникає у 80-х роках XVI ст. Львівське братство. Воно славилось насамперед своєю школою, де вивчалися мови, викладалися граматики, риторика, арифметика, а у вищих класах — філософія.

Яка доля цих учнів, що їм доводилося не тільки засвоювати важкий хліб премудрості, а й переписувати книги, бігати в друкарню, прислужувати цеховим братчикам, терпіти і поневіряння? Ця школа була відома своїм демократизмом, прищеплюваним учителями — тогочасними діячами української куль-

тури Стефаном і Лаврентієм Зизаніями, Кирилом Транквіліоном Ставровецьким, Іовом Борецьким, Памвою Бериндою. Тут «кувалися» кадри просвітників, гуманістів, скрипіли друкарські верстати, і видані у Львові книги мандрували по слов'янських землях...

Гості з далеких земель з подивом оглядали хитромудре різьблення на камені й дереві, захоплювалися витворами ковалів, мечників, людвисарів...

Характер міста виявляється і в пам'ятках монументального жанру, і в розписах «руським способом», і в тому, що мотиви творчої спадщини Київської Русі стали джерелом натхнення для багатьох поколінь. «Львовом великим» названо було місто у «Списку руських міст», складеному в другій половині XIV століття.

У єднанні з усіма східнослов'янськими народами визрівала могутня духовна сила, гартувався волелюбний дух, міцніла мрія трудящих про єдність усіх українських земель, по-хижацькому пошматованих, розділених, перейменованих, насильно колонізованих.

Простий люд, на плечах якого важким каменем лежав непосильний феодальний гніт, талантом та працею своєю прикрашав місто, творив його неповторний колорит. Ці часто безіменні муляри, каменотеси, різьбярі, ремісники, партачі (позацехові ремісники) — якими були вони? Чи збереглись їх образи? Хто відповідь на це питання?

Відшуміли століття. Але душа львівського простолюду, немовби перейшовши в інші часові виміри, назавжди залишилася у будівлях, які споруджува-

лися для звеличення міського патриціату... І що ж? Імена сановних власників пишних палаців, кам'яниць, веж давно стали чистою умовністю. Взяти хоча б каплицю Боїмів. Задумувалася пишна фамільна усипальниця, а історія подарувала нам коштовну перлину архітектури. Пісенність, життєлюбність львів'ян позначились навіть на оформленні фасаду каплиці, скульптурний декор якого сповнений земних мотивів — аж до зображення простонародних, грубуватонаївних типажів. Він подекуди нагадує різьблення й живопис старовинних українських іконостасів. Досить глянути на фігури Петра і Павла — і згадуються персонажі з українського народного вертепу.

Ми не знаємо імені талановитого автора, що виспівав, наче пісню, свій твір у камені. Але його талант, натхнення, велич духовних устремлінь знайшли вияв не тільки у загальному втіленні сміливого задуму, не лише у вишуканому декорі, де акварельна чистота плафонів зогрівається бурштиново-медовим свіченням алебастру, примхливе різьблення по каменю так природно сусідує з кованим металом і розписами по дереву, а головне — в незнищенному життєлюбстві, у потужній земній силі творчої фантазії майстра. Не можна відірвати очей від сюжетів і сцен, які виразно й мальовничо оповідають про звичайне земне життя, про людські почуття.

Каплиця Боїмів по праву вважається визначною пам'яткою ренесансного зодчества.

Самобутність львів'ян, їх доброта, сердечність і дотепність зафіксовані також на полях міських ак-

тів, хронік, усіляких угод. Розповідають, що певний час у магістраті працював писар, за походженням вірменин, який свідоцтва про одруження виписував у віршованій формі. Слова львівського поета Шимона Шимоновича — «Смерть не розлучила те, що зв'язала любов» — були викарбувані на могилі заможного юнака-італійця і української дівчини Пелагеї з небагатої міщанської родини. Їх кохання було таким коротким, прекрасним і трагічним, що львів'яни порівнювали його з шекспірівською історією Ромео і Джульєтти.

Цікаво, що купці й мандрівники, описуючи незрівнянну привабливість Львова, оспівуючи його вежі та майдани, славили при цьому красу львів'янок.

«Найбільше ласкавості в словах і жестах знайдеш на Русі, особливо у жінок, що спричиняє також русинська мова...» — писав французький дипломат Ульрік фон Вердум, що відвідав місто в XVII ст. А Евлія Челебі, тогочасний турецький мандрівник, висловив львівським красуням комплімент, актуальний і сьогодні: «У сприятливому кліматі тутешніх місць дівчата такі гарні, що, побачивши їх, одягнених у шовковий розмаїтий одяг, сонцеликих, з очима козулі, газелі, сарни, втрачаєш голову...»

Значно «практичніше» дивилися на львів'янок ті, що мали намір тут поселитися. В архівах магістрату за 1435 рік зберігся цікавий запис: «Захар із Новгород... прийняв міське право, ручив за нього кушнір Лев, русин, що (Захар) придбає у Львові посілість і підшукає у Львові жінку до одного року...»

Хотілося б, звичайно, довідатися: вирішилася ця матримоніальна проблема чи залишився Захар у парубках? Мабуть, ні. Будемо сподіватися, що «Захар із Новгородда», як і вихідці з багатьох інших міст і країн, пустив коріння у Львові. Місто відкривало свої брами для греків і вірмен, шотландців та італійців, тут селилися татари, німці, поляки, болгары, серби, чехи, молдавани. Представники різних народів переймали одне в одного звичаї, обмінювалися духовними, культурними надбаннями.

Львів'яни добре пам'ятали, що Данило Галицький підтримував дружні зв'язки з Олександром Невським. Внук Данила, Юрій Львович, орієнтувався на дружні зв'язки із князівством Суздальським (був навіть одружений із суздальською князівною). Найближчий дорадник Юрія, іконописець Петро Ратенський, став, як відомо, першим московським митрополитом і своєю діяльністю сприяв розвитку культурних взаємин Львова з Москвою.

Уже в самих назвах вулиць відбився дух побратимства. Із найдавнішої Руської легко переходимо на Сербську. Краківська просто й природно виводить на Вірменську... Вірмени селилися у Львові з давньоруських часів — про це свідчать записи в архівах, хроніки, що писалися мовою Нарекаці й сьогодні знаходяться в Матенадарані...

Львівські вірмени зажили доброї слави як купці, товмачі, художники, ремісники. Вірменський собор із комплексом навколишніх будівель — це своєрідна сторінка в літописі вірмено-українських куль-

турних взаємин. Мовчать написи на старовинних кам'яних надгробних плитах, відраховує скороминущий час Хронос на «будинку пір року», затишком віє із брам давніх будинків та відчинених дверей кав'ярень...

І забувшись, переносишся в ті далекі часи, коли за декілька кроків від вірменського кварталу зупинився повіз,— якраз навпроти так званої Кулганківської кам'яниці (вона, на жаль, не збереглася; тепер на цьому місці інший будинок — вул. Краківська, 4). Піднаймачі житла пана Кулганка з подивом оглядають важкі ковані скрині, дерев'яний верстат, металеві матриці... А в реєстрі за 1573 рік з'являється примітка: «Імпресор Рутенус» (тобто руський друкар) заплатив 1 золотий шосу (податку). То був Іван Федоров, який, прибувши до Львова, спочатку оселився на Підзамчі. Прибув сюди в тяжкий час — місцеве населення страждало від жорстокого соціального, національного, релігійного гноблення. Іван Федоров добре розумів свою місію: «Повинен я духовне насіння розсівати по світу і всім роздавати належну їм духовну поживу...»

Однією з вузьких вуличок Львова виходимо на реконструйовану площу перед колишнім королівським арсеналом — пам'яткою барокової архітектури (характерний зразок) першої половини XVII ст. На честь 400-річчя початку книгодрукування на Україні тут у 1977 році встановлено пам'ятник Івану Федорову. Поруч — один з корпусів Українського поліграфічного інституту ім. Івана Федорова. А неподалік — вулиця Краківська, де знаходилася дру-

карня Івана Москвитина. Саме в ній у 1574 р. було видано знаменитий львівський «Апостол» — першу друковану книгу на Україні, справжнє диво поліграфічного мистецтва. Львівське видання, хоч і певною мірою повторює московський «Апостол», є шедевром вітчизняного книгодрукування. А післямова «Повесть... откуда начася и како совершися друкарня сія» — красномовне свідчення оригінального літературного дару Першодрукаря. Ця книга посідає почесне місце в бібліотеках і музеях Львова (тут зберігається тринадцять примірників, причому останній з них знайдено недавно в одному з сіл Львівщини), а також у книгозбірнях Москви, Ленінграда, Києва, Вільнюса, Кракова, Варшави, Пловдива, Праги, Будапешта, Афона, Нью-Йорка. У Львові Іван Федоров створив ще одну книгу — «Буквар» (вийшов у 1574 р.). З невеличкого тиражу до нас дійшли всього два примірники: один зберігається в Гарвардському університеті (США), другий — у Британській бібліотеці в Лондоні. А втім, копію його можна побачити в Музеї Івана Федорова, який створено в колишньому Онуфріївському монастирі. Підіймімося по крутих кам'яних східцях і відкріймо ковані двері. Ось вони, знамениті федоровські друки — львівський «Апостол», острозька «Біблія» (оригінали), «Буквар» (копія). Поруч — старовинний верстат, різноманітне друкарське знаряддя. Просвітитель не раз тут бував, мав навіть намір заснувати при монастирі свою друкарню...

15 грудня 1583 р. Іван Федоров помер у Львові, не встигнувши здійснити стількох задумів. Міські райці описали його майно. Був тут і щойно віддрукований аркуш книги, яка так і не побачила світу. Що це за книга? Які думки і почуття несла вона «улюбленому руському народові»? Можливо, історія згодом відповість на це питання. Таємницею залишається і точне місце поховання Івана Москвитина, що прославився як «друкар книг, перед тим невиданих», котрий «своїм тцанієм друкованіє занедбалое обновил».

Минали століття. Федоровські орнаментальні прикраси використовувалися у Львові ще у першій половині ХІХ ст. Вперше у східноєвропейській поліграфії тут було застосовано друкування нот із набірних форм, вперше на Україні створено художні книжкові знаки — екслібриси. У 1776 р. у Львові вийшла перша на Україні газета (французькою мовою), а в 1848 році — українською — «Зоря галицька». В ній, зокрема, вміщувалися і матеріали про діяльність Івана Федорова.

Сучасний, радянський Львів береже, примножує і розвиває традиції творця книг, російського та українського Першодрукаря. Тут працюють видавництва, друкарні, виходять газети, книги, що служать справі миру, прогресу, братерству народів і культур. І щорічне свято книги, яке відбувається в Музеї Івана Федорова, — яскраве свідчення того, що «зерна духовні» проросли в родючому ґрунті. Це чудове свято започатковане львівськими письменниками у рік, коли відзначалося 1500-ліття Києва.

І є в цьому глибока символіка. Тому, що львівські друкарі і просвітителі, наприклад, Памво Беринда, Єлисей Плетенецький, не тільки продовжили справу Івана Федорова, а й стали захисниками прав українського народу, давали йому в руки «меч духовний», такий же гострий, як і шабля.

Поєднав ці два види зброї Зіновій-Богдан Хмельницький, біографія якого тісно зв'язана з Львовом. Відомо, що його батько Михайло Хмельницький служив у 90-х роках XVI ст. у Жовківському замку. Мабуть, у Жовкві (нині місто Нестеров) пройшли дитячі роки майбутнього полководця. Встановлено, що вчився Богдан у львівській єзуїтській колегії. І чи не в її похмурих стінах юне серце почало бунтувати проти облуди, духовного поневолення? Чи не на львівських вулицях збагнув себе Богдан як частку, кровинку рідного народу?..

Під час визвольної війни українського народу 1648—1654 років селянсько-козацькі війська, очолювані Богданом Хмельницьким, з боями вступили на галицькі землі. 26 вересня 1648 року вони підійшли до Львова і взяли в облогу шляхетський гарнізон, який засів на Високому Замку. Цю твердиню було взято штурмом. Пліч-о-пліч з українцями воювали донські козаки, молдавські полки.

З висоти пагорба (тепер площа Хмельницького), з верхньої частини так званого Єзуїтського фільварку (нині парк Івана Франка), Богдан бачив місто своєї юності. Він не дозволив штурмувати його — видав універсал запорозькому війську про ставлення

до львівських міщан як до своїх людей. Натомість шляхетська знать, католицьке духовенство гарячково готувалися до оборони від штурму. Вони вишукували і на місці, без суду, вбивали львів'ян, запідозрених у симпатіях до визволителів. Особливою жорстокістю відзначалися монахи ордену бернардинів. Очевидець писав: «У бернардинов русі... на пятьсот і больше постинано, также в місті на ратушу, на валах». В історію увійшов (відомий з праць М. Костомарова та з книги Преспера Меріме «Давні козаки» (Париж, 1865) такий епізод. Підступно запросивши (нібито для гостини) у свій монастир представників українського населення, бернардини вчинили бузувірську розправу. Вони поодинокі виманювали своїх гостей на подвір'я, де відрубували їм голови, а тіла скидали в монастирський колодязь. Звістка про це долетіла в козацький табір. Гнівом сповнилося серце Хмельницького. Його загони готові були йти на приступ. Полководець на білому коні об'їжджав війська... Тимчасом обложені випросили дозволу прийняти їхніх парламентаріїв. Почалися переговори. Львівська знать відбулася викупом, який головним чином пішов на те, щоб заспокоїти кримців, котрі рвалися плюндрувати місто.

У 1655 році російсько-українські війська знову облягали Львів.

Як гетьман Хмельницький кіньми на вернув —
Та й Львів ся здвигнув;
Як гетьман Хмельницький шаблюю звив —
Та й Львів ся поклонив,—

так напише про «обступлення Львова» майже через три століття український поет, найдіяльніший учасник демократично-просвітительського гуртка «Руська трійця» Маркіян Шашкевич. Він розповість, як «у Львові рано всі дзвони заграли, а високі ворота остіжом упали». Для літературного альманаху «Син Русі» напише статтю про Хмельницького, роздобуде відому гравюру В. Гондіуса і дасть виготовити на її основі портрет полководця. Слова з вірша Шашкевича сьогодні прикрашають декоративне панно в кінотеатрі ім. Б. Хмельницького (знаходиться на однойменній вулиці, недалеко від Музею Івана Федорова). Робота Гондіуса допомогла Д. Крвавичу створити портретне зображення Хмельницького на художньо-меморіальній дошці, що встановлена на фасаді будинку № 6 (площа Б. Хмельницького). Він стоїть приблизно в тому місці, де у 1655 році знаходилася резиденція полководця.

Після відходу російсько-українських військ з-під Львова на галицькій землі і у Львові залишається чужоземний загарбник. 1772 року західноукраїнські землі захопила габсбурзька Австрія (з 1867 року — Австро-Угорщина). 19 вересня австрійські війська окупували Львів. Над краєм надовго — аж до 1918 року — розпростер свої крила хижий «царсько-королівський орел». В його тіні нидіє і завмирає життя міста.

Але в історично найтяжчі для західноукраїнських земель часи духовний зв'язок між галичанами і наддніпрянцями не переривався. Лише кілька штрихів.

На Вірменській вулиці виростає будинок, на фронтоні якого з'являється цілий каскад зображень, в яких поетично втілено життя і побут селян Львівщини. Їхньому авторові — Гаврилові Красуцькому, родом з Наддніпрянщини, вдалося тонко вловити народні типи і характери. З-поза кордонів долітає до Львова і альманах «Ластівка» Євгена Гребінки. Свіжим леготом повіяло і від «Марусі» Квітки-Основ'яненка — першої книги наддніпрянського автора, яка була перевидана у Львові в 1849 році.

А ще через два роки тут з'являється перший український переклад (Якова Головацького) повісті Гоголя «Тарас Бульба»...

У той час в Галичині панував морок соціального гніту, безправ'я, нещастя, релігійного дурману. Але знайшлося тут декілька «гарячих голів», які, орієнтуючись на розквіт молодшої української літератури — твори Котляревського, Гребінки, Квітки-Основ'яненка, Шевченка, задумують «нечуване»: творити літературу рідною мовою. До гуртка цих ентузіастів належали семінаристи Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, названі ворогами іронічно «Руською трійцею». Та диво дивне! Сарказм і зневага обернулися славою і вічним пошанівком. Одержимий патріотичною діяльністю, Маркіян придбав собі псевдонім «Руслан». Це викликало шалену лютю з боку духовних пастирів, оскільки вони вважали, що мають справу із зашифрованим словом «Руслянд» — Росія! Не зупинившись після невдалої спроби видати збірник «Син Русі», для якого навіть

було спеціально виготовлено портрет Хмельницького, «Руська трійця» передає зібрані матеріали в Будапешт, де 1837 р. в університетському видавництві виходить альманах «Русалка Дністровая» — перший промінь на понурому галицькому загумінку...

Це було ніби недавно — 150 років тому. А все, що пов'язано з Маркіяном, здається таким далеким. Проходячи повз пам'ятник Івану Федорову до Порохової вежі, де поблизу на шкільному подвір'ї бігає весела дівчора, мимоволі запитуєш себе: невже це тут, у мурах «нормальної» гімназії, проходили перші роки навчання Маркіяна? А в затишному скверику навпроти картинної галереї постають нові запитання: невже ця дзвіниця пам'ятає Маркіяна-семінариста, що, виключений за незначний проступок (а насправді — за свої переконання), знаходить пригулок у родича З. Авдиковського, котрий жив на тій же вулиці Коперника при костьолі Лазаря (зберігся донині)?

«Я так як бачу Маркіяна», — сказав Дмитро Павличко, прагнучи виворожити з небуття образ майже легендарний, адже й портрета по ньому не залишилося, тільки «позичене лице».

Я так як бачу Маркіяна — у книгосховищі Онуфріївського монастиря за читанням «Слова о полку Ігоревім», російських билин, роману Пушкіна «Євгеній Онегін». *Я так як бачу Маркіяна*, коли він кропітко студіює праці чеського лінгвіста Йозефа Добровського і робить виписки з творів основоположника сербської літератури Вука Караджича. *Я так як*

бачу Маркіяна, коли він перекладає поему «Канівський замок», написану засновником «української школи» в польській поезії Северином Гощинським. *Я так як бачу Маркіяна*, коли він творить перші в українській літературі сонети і виводить на зшитку перше, ним придумане слово «Читанка» (як не згадати при цьому, що Іван Федоров дав народу «Буквар», що «Букварь южнорусский» (посібник для навчання грамоти українською мовою) створив Шевченко...). Нарешті, *я так як бачу Маркіяна*, коли він переписує з альманаху «Ластівка» Шевченкову «Причинну», своєю рукою любовно виводить підпис Кобзаря.

Про той час, про високий духовний злет Маркіяна повість згодом Яків Головацький: «Шашкевич, урадуваний, найшов тоє, за чим так давно гледів, зобачив живий приклад, переконався о можності народної руської словесності, загадав велику гадку: утворити чисто народну словесність южноруську, і сесій гадці вірен остав до кінця».

Скільки не гортаєш дрібно списані листочки — дбайливо впорядковані «архівні одиниці» — не можеш не хвилюватися. Так, портрета, начерка (хоч би приблизного) не збереглося. Але ось вони, свідки незламності духу: «Плач Ярославни», «О Наливайку», «Хмельницького обступлення Львова», «Згадка»...

Перечитуєш знамениті Шашкевичеві рядки:

...побратимі, де суть люди
поза Волгу, за Дунай,—

і думаєш, як високо й широко здіймався орлиний лет цього незламного витязя рідної словесності, чий діяння Іван Франко згодом назве революційними.

Діяльність «Руської трійці» — короткочасна, але зерна, засіяні нею, дали сходи. Внаслідок революційних подій в середині XIX ст. цісарський уряд змушений був піти на певні поступки українському населенню Галичини. У Львівському університеті впроваджується вивчення української мови, у місті починає виходити українська періодика. Під час так званого Собору руських учених друг і послідовник Шашкевича Микола Устиянович говорить про необхідність єдності галицьких земель з Наддніпрянською Україною, закликає послухати «громкого Шевченка».

Духовна присутність Кобзаря у Львові стає все більш відчутною — переписуються і поширюються його поезії. Після смерті Шевченка тут започатковується славна традиція — проведення щорічних народних шевченківських свят. До міста потрапляють твори з поетичної та художньої спадщини Кобзаря — поема «Ян Гус», листування, малюнки... Любов і шану до Шевченка львів'яни зуміли зберегти і в найчорніші роки реакції...

Львів другої половини XIX століття. Його обличчя проглядається з численних гравюр, малюнків, мистецьких каталогів, художніх творів. Сонну тишу його вулиць сполохує спочатку кінний, а потім електричний трамвай. У 1853 році в аптеці Лукасевича на вулиці Коперника засвічується винайдена ним перша газова лампа, а ще через п'ять літ впро-

ваджується газове освітлення вулиць. Голубі вогники спалахують на площі Ринок, вулиці Академічній, на новоствореному бульварі, що проліг над закутим у бетон руслом Полтви. Примарно-голубувате світло вихоплює з п'ятьми розманіжених франтів за столиками дорогих кав'ярень, жебрачку на розі вулиці, бездомних підлітків...

А Львів прагнув світла — бо не були «світильниками у царстві духа» (вислів Франка) ні університет, ні більшість видань, що виходили незрозумілим й чужим людям «язичієм»... Та все ж до міста горнулися передові уми.

Тут упродовж багатьох років жив і працював Іван Якович Франко — великий український письменник, учений і громадський діяч, революційний демократ. Іван Франко — це ціла епоха у духовній історії нашого народу, і Львів пам'ятає про це... У тісній кімнатці будинку № 1, що на площі Вічевій, на квартирі у прачки, де двадцятирічний Франко писав іще важкуватим «етимологічним» правописом, з кожним днем його талант осягав щораз ширші духовні простори. Львівські адреси Каменяра... Їх багато. І найважливіша — Літературно-меморіальний музей Івана Франка. Понад десять літ — день у день, рік у рік тут жив і писав, приймав друзів, звідси йшов на роботу, аби щодня пішки, через усе місто, нести до свого дому на мальовничій «Софіївці» книжки, рукописи і хліб для сім'ї. Він любив своє місто; йому, його простим трударям роздаровував себе, наче той хліб насущний.

Будинок на вулиці Радянській, 26. Тут, у приміщенні Наукового товариства імені Шевченка, він працював у філологічній секції та етнографічній комісії, готував до друку багато видань, перечитував, правив коректури, допізна засиджувався над рукописами. Про це нагадує художньо-меморіальна дошка на фронтоні будинку, що з'явилася у дні відзначення 125-ї річниці з дня народження Каменяра.

На цьому будинку — ще одна пам'ятна дошка, яка говорить про те, що тут зберігалася ленінська газета «Искра», у транспортуванні в Росію якої Франко та його соратники брали участь. До речі, ім'я В. І. Леніна вперше в Галичині було згадано на сторінках Франкового журналу «Житє і слово».

Ріг вулиць Чернишевського і Каменярів. У напівпідвальній кімнатці цього будинку Франко перекладає «Капітал» Маркса, «Что делать?» Чернишевського, пише свої невмирущі «Каменярі». Ось вулиця Ватутіна, колишній будинок цісарсько-королівського суду, де Франко був ув'язнений за «ширення соціалістичних ідей» в Галичині. Лише через кілька десятиліть у цю ж камеру буде кинуту поета, редактора революційного журналу «Вікна» Василя Бобинського. Роздумуючи над життям Каменяра, Бобинський карбованими терцинами писатиме поему «Смерть Франка», яка на Радянській Україні у літературному конкурсі до 10-річчя Великого Жовтня здобуде перше місце...

Львів — це місто й Михайла Павлика, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки. Велика поетеса при-

їжджала сюди не тільки в творчих справах, а (в 1895 році) й для налагодження перевезення нелегальної літератури в Росію через Галичину. Львів пам'ятає Василя Стефаника, Володимира Гнатюка, Гната Хоткевича...

Франко та його ідейні однодумці оживили літературно-мистецьке, громадське життя міста, надали йому нових імпульсів, збагатили давні традиції інтернаціонального єднання.

У Львові черпала натхнення для творчості автор безсмертного «Овода», перекладачка творів Шевченка, видатних російських письменників на англійську мову Е.-Л. Войнич.

Тут декілька років навчалася білоруська поетеса-революціонерка Цьотка (Алоїза Пашкевич). Видатний український історик, мистецтвознавець, славіст, друг і сподвижник Івана Франка Іларіон Свенціцький допоміг переслідуваній царською охранкою революціонерці влаштуватися на постійне проживання у Львові. Завдяки допомозі вченого у Жовкві одна за одною виходять книжечки Цьотки. Цікаво, що книга Свенціцького «Відроджене білоруського письменства» (1908) містила вірш Цьотки «Сусідам у неволі»:

Чуйте, чуйте, руку дайте!
Ми брати вам. Правду знайте:
Чи у долі, чи в недолі —
На одному станем полі,
Поруч — так, як брат із братом,
За свободу перед катом.

Цьотка навчалася у Львівському університеті. Її улюбленими викладачами були Філарет Колесса, що вів семінар української літератури, та видатний польський поет, автор «Книги убогих», друг Івана Франка — Ян Каспрович.

До Львова звертався своєю думкою і Максим Богданович, автор нарисів «Львів» та численних статей, присвячених українській культурі, перекладач творів Франка і Стефаніка. Його переклади друкувалися в «Літературно-науковому віснику», про них писав Свенціцький, їх, напевно, знав Іван Франко, як і ранні твори Янки Купали, надіслані до Львова.

Про Львів писали росіяни Микола Гоголь, Антон Чехов, Микола Лєсков, Олександр Серафимович, Олексій Толстой. У Львові народився «Аполлон польської поезії» Леопольд Стафф; тут жили й працювали Северин Гощинський, Александер Фредро, Марія Конопницька, Габрієля Запольська, Болеслав Червенський...

Львів — місто живописців і скульпторів, акторів. Це колиска таланту українських митців Корнила Устияновича, Теофіла Копистинського, Івана Труша, Михайла Парашука, Олексі Новаківського і Олени Кульчицької, польських — Артура Гроттгера і Юліуша Коссака.

Живе народне слово проникало і на підмостки львівських театрів. У 1864 році розпочав свою діяльність (і проіснував до 1924 року) перший український музично-драматичний професійний театр при товаристві «Руська бесіда», у репертуарі якого в

різні роки були п'єси Шевченка, Квітки-Основ'яненка, Котляревського, Франка, Карпенка-Карого, Старицького. Великий успіх здобули вистави за творами Льва Толстого, Миколи Гоголя, Олександра Островського, Максима Горького. Цікаво, що у 1875 році режисером театру був Марко Кропивницький, у 1905—1906 роках директором і режисером — Микола Садовський, захоплювала глядачів своєю грою Марія Заньковецька. У цьому театрі в 1910 році починав акторську діяльність Амвросій Бучма, у 1912—1914 роках до трупи входив Лесь Курбас.

Львів — могутня симфонія, що надихала Ференца Ліста й Олександра Мишугу, Миколу Лисенка і Філарета Колессу, Модеста Менцинського і Соломію Крушельницьку, Віктора Матюка і Станіслава Людкевича. Але найзвучнішими в багатотомовій симфонії міста нескорених левів були акорди гніву й протесту. Акорди боротьби і надії. Музика революції...

Революційний ураган 1848 року здивив на старовинних майданах перші барикади. Уперше на території нашої країни зметнулось над ними червоне знамено. Минули десятиліття — і ось уже по бруківці йдуть чіткі ряди робітників і студентів. Вони співають створену українським студентом Олександром Колесою пісню «Шалійте, шалійте, скажені кати». Її змінює написаний польським революціонером Болеславом Червєнським «Червоний прапор». Ці пісні, перекладені російською мовою, знав і любив Ленін. Він наспівував їх друзям у довгі хурдельні вечори сибірського заслання.

Маршові, ударні ритми «Вічного революціонера» Миколи Лисенка на слова Франка пробуджували зі сну супокійних і мрійних, іронічних і ласкавих, але завжди непокірних левів. Вічний революційний дух не раз поривав львів'ян до бою. Та «розвидняючийся день» зяянів для Львова лише завдяки перемозі Великої Жовтневої соціалістичної революції.

Львів усім серцем прислухався до громів Великого Жовтня. Усім еством своїм він ждав революційних, соціалістичних оновлень. Уже 9 листопада 1917 року газета «Львівський кур'єр» (виходила польською мовою) повідомила про збройне повстання у Петрограді. Тоді місто сколихнули численні демонстрації солідарності львівського робітництва з революційним пролетаріатом Росії. Проголошення Першим Всеукраїнським з'їздом Рад у грудні 1917 р. Радянської влади на Україні вселяло віру в серця галицьких трудящих, кликало їх до боротьби з чужими і своїми панами. 17 січня 1918 року застрайкували львівські залізничники та друкарі: вони приєдналися до загального політичного страйку робітників Австро-Угорщини — на підтримку мирних пропозицій молодого Радянського країни, проти імперіалістичної війни.

У листопаді 1918 року клаптикова габсбурзька імперія розпалася. Виникнення контрреволюційної ЗУНР, імперіалістична інтервенція буржуазно-поміщицької Польщі на території Галичини не зуміли погасити полум'я революційної боротьби, очолюваної Комуністичною партією Східної Галичини (з

жовтня 1923 року — Комуністична партія Західної України). У 1918—1919 роках Львів стає місцем гострих класових боїв. І коли Червона Армія в 1920 році, громлячи пілсудчиків, що нахабно висували свої претензії на українські землі, підійшла до Львова, — здавалося, час віками омріяваної волі наступив. У листопаді 1920 року політичний відділ Радянської Революційної 14-ї Армії звернувся до червоноармійців-галичан з відозвою (українською мовою): «Вірте, що Революція переможе в цілому світі, і на верхах Львова, і на верхах гордих Карпат замає ще Червоний Прапор, і на це прийде ще час».

Цей заклик було почуто і на подільських рівнинах, і на верхів'ях Карпат, і на вулицях Львова. І хоча в силу обставин Червона Армія змушена була відійти за Збруч, галицькі комуністи не привиняли боротьби. У Львові нелегально діяв ЦК КПЗУ. Тут перебував ЦК КСМЗУ, ЦК МОДР Західної України, виходило близько сотні підпільних та легальних періодичних комуністичних видань. Видавництво «Нова культура» випустило в світ працю В. І. Леніна «Карл Маркс», а видавництво «Книжка» — «Маніфест Комуністичної партії», вибрані твори В. І. Леніна, біографію Карла Маркса. Ці видання сьогодні є реліквіями львівських музеїв. Полум'яне партійне слово йшло до людей зі сторінок журналів і книг, гриміло листівками над містом під час політичних маївок та демонстрацій. Воно відлунювало у приміщенні школи ім. Б. Грінченка (на території собору Юра), де 30 жовтня 1921 року нелегально зібралось 26 деле-

гатів першого з'їзду Комуністичної партії Східної Галичини. Поруч відбувалися заняття в підпільному українському університеті, очолюваному письменником Василем Щуратом...

Стоячи на площі Хмельницького, знов і знов задумуєшся над дивним (а може, закономірним?) переплетінням епох і подій, імен і доль. На цю площу, яка пам'ятає голосний Святоюрський процес над комуністами — делегатами з'їзду, дивився з вікон своєї червоноцегляної майстерні Олекса Новаківський. Дивився, а рука накресливала профіль вождя Жовтневої революції.

А ось вікна квартири Василя Бобинського, поета, перекладача, невтомного організатора і видавця «Вікон» — журналу революційних письменників Західної України. І, незважаючи на жорстокий окупаційний терор, на політику методичної «пацифікації» та колонізації «східних кресів», Львів знаходив у собі сили для протесту, для революційної боротьби, для творчості.

У травневі дні 1936 року, коли на львівському бруку ще не застигла кров загиблого від куль поліції безробітного Владислава Козака, з ініціативи революційних письменників: українських — Степана Тудора, Ярослава Галана, Олександра Гаврилюка, польських — Владислава Броневського та Ванди Василевської відбувся Антифашистський конгрес діячів культури — могутня політична маніфестація проти загрози шовінізму і фашизму. До почесної президії конгресу було обрано Максима Горького, Анрі Бар-

бюса, Ромена Роллана. Атмосферу конгресу влучно передав Степан Тудор:

«І які слова знайшли ми в диханні революційного Львова? Слова пісні бойового «Інтернаціоналу», яким вперше з початку свого існування наповнилося високе склепіння міського театру. Та ще й такі слова: «Західна Білорусія шле братерський привіт Західній Україні», «Сердечний привіт непереможному пролетаріату Мадріда й Парижа». І найпростіші, полум'яні слова про Радянський Союз.

Обличчям, серцем і всією душею ми були повернуті на Схід — до Москви, до Києва, до нового світу».

Мрія про возз'єднання жила в народі, кликала на нові бої. Голосом поневоленого люду були слова Олександра Гаврилюка:

На Схід дивились наші лица,
Зі Сходу струї наших сил,
Там нашої снаги столиця,
Душа від предківських могил.

Ми зачаровані на Схід!

Це карбовані строфи з його поеми «Львів». Автобіографія поета мовби наклалася на життєпис міста, зрослася з ним. Як він любив Львів, самцьований, гнаний, переслідуваний! Протягом десяти років — чотирнадцять судових процесів і тюремних ув'язнень. Безконечні знущання на допитах в дефензиві. Двічі — в 1937 і 1939 роках — перебування у концентраційному таборі смерті Береза Каргузька, цьому жахливому «винаході» профашистсько-

го режиму Пілсудського. В нелюдських умовах санітарних катівень, здавалось, і камінь не витримає. А треба було жити, боротися, творити. І Гаврилюк жив, боровся, творив: його вірш «Голово ти моя не-легальна» став віршем революційного фольклору. Його ж поема «Пісня з Берези» народилася усно, її запам'ятовували в'язні, і тільки згодом, після виходу з ув'язнення, авторові вдалося зібрати, записати всю поему, і вона стала фактом літератури; повість «Береза», написана вже після возз'єднання, збереглася в чудом уцілілій верстці червненого номера журналу «Література і мистецтво» за 1941 рік, який так і не вийшов у світ...

Спадщина письменника порівняно невелика, але кожна сторінка, написана Гаврилюком, дихає вогнем. Духовний спадкоємець Шевченка і Франка, він знав і любив творчість Маяковського, Тичини; близька його бунтарському духові була поезія Владислава Броневського та Христо Смирненського, Бертольда Брехта та Николи Вапцарова.

У передмові до книжки «Пісня з Берези», яку видавництво «Каменярь» випустило українською, російською та білоруською мовами, льотчик-космонавт СРСР, двічі Герой Радянського Союзу Петро Климух пише: «Мати розповідала мені про секретаря підпільного райкому Компартії Західної Білорусії Олександра Гаврилюка. На землі рідної моєї Брестщини проминули роки його суворого підпілля...» І далі: «Син учасника штурму Зимового, Олександр Гаврилюк прийняв з батькових рук незгасний смолоскип

боротьби і в жорстоких умовах фашизму і пілсудчини виступав за правду, за кращу долю для народу, за возз'єднання Західної України і Західної Білорусії у єдиній Радянській державі».

У цій боротьбі чуття інтернаціональної солідарності було могутнім рушієм. Пролетарський Львів послав кращих своїх синів у лави інтербригад Іспанії, серед них Юрія Великановича, керівника інтернаціональної роти імені Шевченка.. У Львові вийшов номер білоруської газети-одноденки, в якій уперше прозвучало нове літературне ім'я — Максим Танк. Революційні письменники Західної України, що входили до групи «Горно», навіть після розгрому свого журналу «Вікна» пропагували радянську літературу, успіхи Радянської України, боролися за волю. І вона прийшла з осіннім, але таким провесневим леготом із-за Збруча. 17 вересня 1939 року Батьківщина узяла західноукраїнські землі під своє могутнє крило — і Львів уперше на повну силу відчув биття материнського серця.

Переглядаючи документальний фільм Олександра Довженка «Визволення», відчуваєш усю велич дня, закарбованого у століттях: море людей, усмішки, квіти. Місто немов народилося для нового життя, скинуло з себе тягар віків. Чорно-білі кадри наче розквітають кольорами, в них вривається золотий гомін міста нескорених левів, пробуджених од вікового сну.

Львів зримо відчув животворну силу пролетарського інтернаціоналізму. Йому простягнули руки

Москва і Ленінград, Київ і Харків... З перших же днів визволення місто почало перегворюватися у великий промисловий, науково-технічний, культурний центр республіки. Відкрилися нові підприємства, українські школи, театри, музеї. А ще через рік було організовано творчі Спілки — письменників, художників, композиторів. До Львова приїжджають відомі українські радянські письменники — Павло Тичина, Олександр Корнійчук, Петро Панч, Олекса Десняк, Андрій Малишко. Звертаючись до улюбленого міста, Максим Рильський висловив заповітні думи львів'ян:

Березневий вітер, сонце березневе
І крилатий прапор у височині...
Не дивуйся, Львова стародавній леве,
Браму, мохом криту, відчиняй весні.
Гей, на всі простори, на Карпати-гори
Розлітайся, слово, розтинайся, клич,—
Сили трудової горе не поборе,
Порвано навіки ланцюги сторіч!

Торжество історичної справедливості! Ніщо вже не змогло затьмарити його — ні віроломний напад фашизму, ні жалюгідні потуги націоналістичних ізгоїв, що впряглися в колісницю гітлерівських окупантів.

На світанку 22 червня 1941 року мирний сон міста перервало кошмарне виття ворожих літаків. На його вулиці впали перші бомби загарбників. Спалахнули перші пожежі. Ошкірилися кам'яними провалами будинки в самому центрі Львова — там, де ступала нога Шашкевича і Франка. І першими жертвами стали українські радянські письменники Степан

Тудор та Олександр Гаврилюк — так починається список втрат, довгий і страшний.

Понад три роки висів над містом чорний морок окупації. Ледве вдихнувши повітря волі, Львів став грудьми проти ворога... «Цивілізовані» варвари, увірвавшись у місто, з допомогою націоналістів-оунівців знищили десятки вчених, лікарів, письменників. Згодом сотні тисяч радянських людей було замордовано на так званих Пісках біля Личаківського кладовища, у концтаборі для військовополонених «Шталаг» — на Цитадельній горі, у Янівському концентраційному таборі. Тут фашисти застосовували свій диявольський «винахід» — машину для перемелювання людських кісток, опис якої фігурував на Нюрнберзькому процесі.

Але Львів не скорився. Проти ворога боролися підпільники з «Народної гвардії імені Івана Франка», тут діяли групи радянських партизанів, легендарний розвідник Микола Кузнецов. Під час наступу радянських військ на Львів була здійснена операція, яка врятувала місто від запланованого знищення (найголовніші приміщення, найцінніші пам'ятки архітектури фашисти замінували). З диявольською послідовністю окупанти грабували і плюндрували бібліотеки та музеї. Вони вивезли в Німеччину тисячі рідкісних інкунабул, рукописів, унікальні колекції творів мистецтва Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР. Очевидець так писав про ці скарби: «У збірках знаходиться цінна й відома колекція малюнків найбільших художників. Серед

тих шедеврів... заслуговують на увагу насамперед твори Рембрандта... Спостерігаємо в них народження великої пластичної думки, що пульсує живою кров'ю». В цій же колекції знаходилася велика збірка творів Дюрера. На полицях відділу мистецтва залишилися папки з номерами каталога та скляні негативи оригіналів.

Фашисти нещадно пограбували фонди картинної галереї. Із її збірки вони вивезли понад 200 полотен; було складено списки ще на 500 високохудожніх творів, що підлягали пограбуванню. Всього зі Львова під час тимчасової гітлерівської окупації пропало 2346 робіт всесвітньовідомих майстрів. Доля 30 шедеврів Рембрандта, 6 — Рафаеля та інших визначних творів до сьогодні невідома.

Чорні сліди залишили по собі загарбники в Літературно-меморіальному музеї Івана Франка, в актовому залі і аудиторіях університету. Осколки фашистських бомб та снарядів впилися в крила Генія музики на фронтоні театру опери та балету, застрягли у циферблатах годинників на старовинних вежах Львова.

Та час, переможний час визволення, фашистам зупинити не вдалося. Радянська Армія, розгромивши великі з'єднання ворога під Тернополем і Бродами, підійшла до Львова.

«Пригадую літо сорок четвертого року,— писав генерал армії двічі Герой Радянського Союзу Д. Д. Лелюшенко.— По дорогах наступу радянських військ гудіння танків, грім гармат, тріскотіння ку-

леметів, пересвист куль. В небі — безперервне роко-
тання моторів...

Ми повинні були звільнити Львів, де в фашист-
ській неволі мучились радянські люди. Ми знали:
це древнє, прекрасне місто. Сім віків стоїть воно
біля Високого Замку. Гарні вулиці, майдани, непо-
вторні пам'ятки архітектури — творіння талановитих
зодчих і тисяч, мільйонів працелюбних рук. Ми зна-
ли: місто багате парками, в ньому велика кількість
квітів, особливо — троянд.

І коли у військових документах потрібно було
позначити Львів кодовим найменуванням, один з ко-
мандирів запропонував:

— Назвемо Трояндою!»

І «Троянда» була врятована. 23 липня місто ка-
м'яних левів побачило на шпилі ратуші червоний
прапор, піднятий танкістом Олександром Марченком.
А до остаточного визволення Львова залишалось ще
чотири дні — чотири дні кровопролитних боїв за
кожну вулицю, кожен провулок, дім, за кожну п'ядь
землі...

Багато у Львові історичних пам'яток. Та є серед
них такі, з якими зв'язуємо друге життя міста.

Монумент Слави Радянської Армії виростає у
львівське небо стрімко й велично. Його видно з го-
мінких магістралей, крутих зеленошумних узгір'їв.
Він прекрасний, бо втілює у собі велич подвигу ти-
сяч героїв, що любили землю, засівали її зерном,
будували нові міста, слухали солов'їв, а в грізну
годину всі як один стали на захист рідної Вітчизни.

У центрі монумента-комплексу — алегоричне скульптурне зображення, що символізує єднання народу і армії. Мати-Батьківщина вручає Воїнові священний меч. Нема і бути не може нічого вищого від тієї хвилини, коли в ім'я життя мати благословляє сина на подвиг. Відлита із бронзи скульптура нагадує нащадкам про древній і прекрасний слов'янський звичай, що переходить від покоління до покоління. Так, напевно, Ярославна, оспівана в «Слові...», благословляла хоробрих воїв на бій із загарбниками...

Монумент урочисто відкрито 9 травня 1970 року. А в березні 1972 року скульпторам Д. Кривачу, Е. Миську, Я. Мотиці, О. Пирожкову, архітекторам М. Вендзиловичу, А. Ограновичу присуджено Державну премію УРСР ім. Т. Г. Шевченка за високохудожнє втілення авторського задуму, через два роки їм вручено золоту медаль ім. М. Грекова Академії мистецтв СРСР.

Відвідаймо і Холм Слави, де палає Вічний вогонь як символ незгасимої пам'яті львів'ян про полеглих визволителів. Схилимо голови перед могилами вірних синів нашої багатонаціональної Батьківщини — росіян, українців, білорусів, грузинів, узбеків...

Кров'ю полита земля. Кров'ю освячене братерство. Братерство, завдяки якому рідне місто стало вільним назавше. Газета «Правда» писала: «Нічия ворожа рука віднині не зазіхне на Львів. Він належав, належить і буде належати українському народові як старовинна колиска його історії, його

культури. В радянській сім'ї народів, у животворній атмосфері радянського патріотизму перед ним відкриваються найширші можливості господарського і культурного розвитку».

Остаточна перемога над ворогом ще кувалась на полях брані Європи, а Львів, як солдат, став у стрій, щоб почати боротьбу на мирному фронті. Вже протягом серпня 1944 року завдяки братній допомозі трудящих усього Радянського Союзу в місті було відбудовано і введено в дію 36 підприємств місцевої промисловості і 39 промислових артилей. 13 грудня 1944 року Державний Комітет Оборони СРСР прийняв постанову «Про відбудову і розвиток промисловості, транспорту та міського господарства м. Львова», а 10 січня 1945 року РНК УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову «Про заходи по розвитку республіканської та місцевої промисловості м. Львова».

Львів почав рости і розвиватися на очах. Газета «Вільна Україна» писала: «З усіх кінців країни — Уралу, Москви, Ленінграда, Ташкента, Ростова — прибуває до Львова різноманітне устаткування: верстати, преси, мотори, точні і складні механізми». До міста надсилались бібліотеки, твори живопису, скульптури, графіки. З Харкова до Львова було переведено поліграфічний інститут — нині відомий на всю країну Український поліграфічний інститут ім. Івана Федорова, театр ім. М. Заньковецької. До речі, вже до середини 1945 року відновили роботу п'ять державних театрів, капела «Трембіта», філар-

монія. Відкривалися бібліотеки, клуби, кінотеатри, музеї. Запрацювали творчі організації — Спілки письменників, художників, композиторів, архітекторів. І хоч ще не легким був повоєнний час, Львів радянський жив повнокровним життям. Ми бачимо його з полотен і графічних аркушів А. Макастирського, О. Кульчицької, Г. Смольського, Л. Левицького, С. Гебус-Баранецької. Місто пульсувало напруженим трудовим ритмом. У «Законі про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства СРСР на 1946—1950 рр.» було поставлено завдання: «Перетворити місто Львів у великий індустріальний центр УРСР». На колишніх пустирях, на місцях кустарних фабричок, примітивно обладнаних майстерень виростили висотні корпуси заводів і фабрик. Їхня продукція (радіотелеграфна апаратура, автотранспортні засоби, автобуси, телевізори) здобувала популярність у нашій країні і за кордоном.

Сяє Львів заводами казково,
Де людина виросла нова...—

сказав Дмитро Павличко, і ці слова цілком відбивали дух перших післявоєнних п'ятирічок. Утверджувався новий, соціалістичний характер міста, і духовно зростили його творці...

Від успіхів трудящих Радянської України, зокрема Львова, шаленіли їх люті вороги — українські буржуазні націоналісти, які під час війни прислужували фашистам, а потім знайшли нових покровителів за океаном. Недобитки націоналістичних банд

чинили опір соціалістичним перетворенням в молодих радянських областях. Серед тих, хто викривав антинародну діяльність класового ворога, вогненным словом боровся з націоналістичними яничарами і їх натхненниками — святоюрськими «мутіями святої водички» — верховодами греко-католицької церкви на західноукраїнських землях (у березні 1946 р. її розпустив Львівський церковний собор, що скасував Брестську унію), був відомий письменник-патріот Ярослав Галан. Так само, як з перших днів Великої Вітчизняної війни він вкладав вогонь у слова боротьби проти гітлерівських окупантів на «фронті в ефірі», в мирний час — всю силу свого полум'яного таланту спрямовував на утвердження «величі визволеної людини».

Письменник був закоханий у Львів, присвятив йому натхненні сторінки своїх творів. Він любив львівські вулиці й площі, знав «біографію» кожного будинку, розумів «душу» дерев в улюбленому Стрийському парку, особливо милувався ним восени, коли золотом і багрянцем беруться крони кленів та грабів, коли прощально пахнуть канни, а гіркуваті дими віщують печальну пору наближення перших приморозків.

24 жовтня 1949 року письменника було варварськи вбито бандерівськими найманцями. Краплі гарячої крові зросили письмовий стіл із незакінченою статтею. Та повіку жива його пам'ять у серцях львів'ян, у назвах вулиці й площі, у сягнистому пориві бронзової постаті письменника, у багатющій

експозиції Літературно-меморіального музею Ярослава Галана. Сюди приходять люди навчатися любові й ненависті.

«Пам'ять... Ніщо не є таким дорогим, як вона. Пишу зараз, а серце шалено стукотить. Ти в квартирі безсмертної людини. Запам'ятай усе: кожную деталь, кожную дрібничку, до якої доторкнулася його священна рука. І я не маю права щось забути, адже мені дорога пам'ять про людей рідного міста. Я дякую усім, хто не дає нам забувати минуле, хто піклується про те, щоб ми були гідними свого майбутнього» — такі слова з'явилися свого часу в книзі відгуків музею.

Для львів'ян, як і усіх радянських людей, майбутнє навічно пов'язане з ім'ям Володимира Ілліча Леніна, з ленінською партією комуністів.

Завжди людно у Львівському філіалі Центрального музею В. І. Леніна. Його уже відвідало понад вісім мільйонів чоловік. І чи ти житель міста, чи гість Львова, ступаючи на поріг музею, відчуваєш непереборне хвилювання. Ілліч думав про Львів, тут перебувала його сестра Марія Іллічна, сюди він слав «привіт галицьким комуністам». Ленінські праці виходили тут друком задовго до історичного Вересня 1939 року. Портрети Леніна прикрашали транспаранти робітничих маївок і перші сторінки комуністичних журналів і газет. Образ Леніна в 1947 році вперше на західноукраїнських землях втілений був на сцені театру ім. М. Заньковецької.

Мов живий, постав Ілліч у бронзі пам'ятника

(споруджений у 1952 році, автори — скульптор С. Меркуров, архітектори С. Француз і В. Шарпенко). Цей монумент стоїть на площі перед оперним театром, у приміщенні якого у травні 1936 року проходили заключні засідання Антифашистського конгресу діячів культури, а в жовтні 1939 року — Народні Збори Західної України, що прийняли історичне рішення про возз'єднання західноукраїнських земель з матір'ю-Вітчизною... І хіба не символічно, що в 1984 році — через сорок років після визволення Львова від гітлерівських загарбників — у реконструйованому і відреставрованому театрі була поставлена грандіозна опера-фреска за книгою Джона Ріда «Десять днів, що потрясли світ». І знову — зустріч з героїкою Великого Жовтня, з безсмертним образом Леніна... І чи не символічно, що у 1971 році Львів було удостоєно високої урядової нагороди — ордена Леніна, що львів'яни підтримують найтісніші зв'язки трудового суперництва з Ульяновською областю? Це знак доби, веління самої історії. Це — молодість древнього українського міста, яке впевнено крокує у завтра.

Так, справжню молодість радянський Львів переживає сьогодні. Він мудрий своєю зрілістю і поюнацьки закоханий у пісню, у буяння барв. Він трудівник і поет, каменотес і зодчий, він живе тим працюючим ритмом, у якому відчувається точність і вираженість майстра. Він уміє пекти хліб, гнути сталь, тесати граніт, здобувати спортивні призи і виводити складні математичні формули.

Західний науковий центр АН УРСР, розташований у Львові, об'єднує і координує роботу десятків інститутів, лабораторій, майстерень. Тут працює великий загін науковців — діти колишніх бідняків, які завдяки Радянській владі не тільки здобули освіту, а й стали провідними вченими, рушіями науково-технічного прогресу. Львівська наука славиться іменами академіків АН УРСР Я. С. Підстригача, Ф. Ю. Палфія, В. В. Панасюка, І. Р. Юхновського, членів-кореспондентів АН УРСР М. А. Голубця, Г. Н. Доленка та ін.

Львів — місто багатотисячної армії студентської та учнівської молоді. Тут — 11 вузів. Серед них такі знамениті на всю країну, як університет, політехнічний і медичний інститути, інститут прикладного та декоративного мистецтва.

Сьогоднішній Львів — великий промисловий центр республіки, підприємства якого виготовляють автобуси і автотранспортувачі, телевізори і мопеди, верстати з програмним управлінням і радіоелектронну апаратуру, багато інших виробів, відомих не тільки у нашій країні, а й за її межами. Продукція з львівською маркою експортується в 70 країн світу. Львів — колыска слави Героїв Соціалістичної Праці токаря В. Й. Гургалья, фрезерувальника М. П. Верніцина, слюсаря М. І. Миліяна, робітниці Л. Й. Вовк та інших. У місті протягом останніх восьми—десяти років народилися цінні ініціативи, успішно «прописалися» в країні комплексна система управління якістю продукції (КСУЯП), комплексна система

ефективного використання вагонів. А ще раніше, у 1961 році, тут вперше в Радянському Союзі виникли виробничі об'єднання (фірми).

Згадуються слова Максима Рильського:

У щастя людського два рівних є крила:
Троянди й виноград, красиве і корисне.

Підтвердження цієї поетичної формули знайдеш у Львові на кожному кроці. Нею керуються художники-дизайнери, працівники комунальних служб, реставратори, усі, кому дороге місто з його неповторними архітектурними ансамблями, парками, скверами. Хтось жартома підрахував, що на кожного львів'янина припадає один куц троянди. Хочеться вірити у це красиве перебільшення, яке, зрештою, не так уже й важко зробити реальністю... Адже якщо, скажімо, цілий житловий масив «Сріблястий» удостоївся Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка, то чи не можна зробити «красивим і корисним» старовинне подвір'я, вулицю, тролейбусну зупинку...

Сучасний Львів — місто високої соціалістичної культури. Він славиться своїми творчими організаціями, талановитими театральними і художніми колективами, музеями і бібліотеками. Тут — п'ять театрів, 50 Палаців і Будинків культури, 14 державних музеїв, близько 400 бібліотек з загальним фондом понад 25 мільйонів книг, 27 кінотеатрів, філармонія, цирк. У місті щоденно видаються книги, газети, журнали, ведуться передачі Львівської студії телебачення.

В останні роки у Львові з'явилися нові житлові масиви, культурно-спортивні комплекси, лікарні, школи, дитячі будинки. Це — яскравий, наочний вияв постійного піклування КПСР і Радянського уряду про розквіт міста-трудівника.

Цю батьківську турботу нам виправдувати — самовідданою працею робітників, щоденним натхненням, жаданням творчої інтелігенції збагачувати скарбницю радянської науки і культури.

Важко уявити Львів без цілої когорти письменників, майстрів пензля і різця, композиторів, аргістів, художників різних поколінь.

У скарбницю української радянської літератури увійшли твори Ярослава Галана, Ірини Вільде, Володимира Гжицького, Петра Козланюка, Степана Тудора, Григорія Тютюнника...

Голос львівських письменників чимраз дужче лунає в хорі багатоголосої сучасної радянської літератури, що славить «чуття єдиної родини»... Книги Романа Іваничука, Романа Федоріва, Григорія Глазова, Миколи Ільницького, Ніни Бічуї, Василя Стефак, Левка Різника та багатьох інших не залежуються на полицях книгарень. Відомий і львівський перекладацький цех.

Отримав всенародне визнання творчий доробок композитора Станіслава Людкевича, вагомим набутком мистецтва стали музичні твори Анатолія Кос-Анатольського, Євгена Козака, Миколи Колесси, полотна художників Леопольда Левицького, Ярослави Музики, Григорія Смольського, скульптора Івана Се-

вери, сценічна гра Доміана Козачківського, Володимира Данченка, Володимира Аркушенка.

Неповторним акторським почерком відзначаються Борис Романицький, Олександр Гай, Надія Доценко, Володимир Максименко, Аркадій Аркадєв, Федір Стригун, Лариса Кадірова, Таїса Литвиненко, Богдан Козак, Сергій Кустов...

А якщо б перелічити всі солов'їні голоси Львова — від сестер Байко до солістки ансамблю «Ватра» Оксани Білозір,— то виявилось б, що наше місто навдивовижу співуче.

На повну силу розквітла сонячна палітра живописців Володимира Патики, Любомира Медвіда, радує пластичне багатство творів скульпторів Емануїла Миська, Дмитра Крвавича, Йосипа Садовського, Теодозії Бриж, Івана Самотоса, графічна довершеність робіт Софії Караффи-Корбут, Івана Крислача, Івана Остафійчука, Євгена Безніска. Доробок усіх цих майстрів помічений неповторним львівським колоритом.

У цій розповіді часто вживається слово-означення «львівський». Видно, такий уже характер нашого міста, що його відбиток лягає на все хороше, що твориться задля людини, її добра. Славилися колись львівські людвисари та мосяжники, а нині — автобусобудівники, телевізійники, майстри токарної справи... А втім, є у Львові і нестаріючі професії — годинниківів, ювелірів і... сажотрусів. Остання унікальна: кажуть, зустріч із сажотрусом приносить щастя. Якщо не вірите, познайомтеся з Володимиром

Брилинським, і він розкриє вам чимало таємниць львівських горищ і мансард... Така вже робота! Знають і шанують львів'яни годинниківів-реставраторів Михайла Флорю та Василя Котика. Василь Михайлович недавно відремонтував і пустив у хід годинник на вежі колишнього Бернардинського костьолу: над містом семи століть знову пливе мелодійний дзвін старовинних курантів.

Місто-музей, місто-скарбниця вимагає піклування й уваги, наполегливої щоденної праці. Львів славиться тим, що чимало будівель, які мають історико-мистецьке значення, використовуються розумно й доцільно. Велика заслуга у цьому працівників Державного історико-архітектурного заповідника. Реставруються екстер'єри старих будівель, зі смаком і доброю вигадкою оформляються магазини, кафе, аптеки...

Жителям і гостям Львова відома діюча Аптека-музей (письмові джерела уперше згадують про аптеку під 1735 роком), де разом з старовинними рецептами, мосяжними ступками, штофами, вагами, «настоями життя» історія «звела» поруч аптечку декабриста й аптечку космонавта.

Незабаром відкриється ще одна суто «львівська установа» — Пошта-музей, де у наріжних кімнатах так званого будинку Бандіnellі (якраз навпроти Аптеки-музею) вже з XVII ст. діяла перша міська пошта. Відвідувачів приваблюватимуть унікальні експонати. Привертатимуть увагу маршрути диліжансів, що вирушали зі Львова з пасажирами і кореспонденцією. І коли хтось з гостей захоче послати

листа чи відкритку, у нього, напевно, буде відчуття, ніби він шле свою вістку з позаминулого століття.

Частково переобладнується під Музей дерев'яної народної скульптури колишній костюл бернардинів 1600—1630 років. У відреставрованому приміщенні гауптвахти початку ХІХ ст.— квітковий магазин «Троянда». Залом органної музики, влаштованим у колишньому костюлі Марії Магдалини — пам'ятці архітектури початку ХVІІ ст., львів'яни можуть похвалитися навіть перед гостями з Риги чи Талліна. Великі реставраційні роботи ведуться у центрі міста, на площі Ринок. Відновлюються цілі фрагменти забудови, що мають непересічну історико-архітектурну цінність. Архітектори і будівничі, реставратори і художники, відновлюючи інтер'єри давніх споруд, намагаються зберегти усі їх пам'яткові деталі, що передають «аромат» стилю тієї чи іншої епохи. З тонким смаком, наприклад, виконав Володимир Патик розписи інтер'єрів кінотеатру ім. Б. Хмельницького.

Протягом останніх років частина вулиці Підвальної та площа Радянська — уся територія від Будинку архітектора до початку вулиці Леніна — наче скинула з себе нашарування століть завдяки старанням реставраторів. Знову на повен зріст звелася Глинянська вежа, «ожили» мури з дерев'яним опасанням... Відкрилася чудова площа з фрагментом укріплень. Споруджено сучасний підземний перехід. У відреставрованому приміщенні колишнього міського арсеналу відкрито музей «Арсенал» — відділ Львівського історичного музею.

Багато зроблено у місті для увічнення пам'яті видатних людей. Встановлено пам'ятні знаки й меморіальні дошки на честь письменників С. Тудора, О. Гаврилюка, комсомольця-підпільника Ю. Великановича, славетної співачки С. Крушельницької, художника Л. Левицького... Наповнюються конкретним змістом мудрі слова Ярослава Галана: «Перед лицем майбутнього, нового, величного, індустріального Львова ми повинні, як святиню, берегти все те найкраще, що залишили нам наші предки... Хай жодного каменя не змиють дощі з його достойних мурів, бо кожний такий камінь — це шматок нашої історії. Хай жоден фреск не зблідне під тягарем століть...»

Натхненні поетичні рядки присвятили Львову українські поети Дмитро Павличко, Іван Драч, Микола Вінграновський, Ростислав Братунь, Микола Петренко, Володимир Лучук, Роман Кудлик, а також російський поет Володимир Луговський, білоруський — Сергій Панізник, азербайджанський — Мамед Араз.

Історія і сучасність нашого міста живуть на сторінках талановитих книг Павла Загребельного, Антона Хижняка, Володимира Яворівського. Із захопленням відгукуються про місто розкутих левів український письменник, який живе у США, Юрій Косач, відомий канадський публіцист Петро Кравчук, видатна югославська поетеса, перший лауреат літературної премії ім. Івана Франка Десанка Максимович...

У вітанні-інтерв'ю, опублікованому в газеті «Вільна Україна» від 1 січня 1985 року, академік Олесь Гончар сказав: «Скільки буваю у Львові, не пере-

стаю захоплюватись своєрідною красою вашого міста, одного з найкращих міст Європи, щоразу почуваю вдячність до тих, хто докладає сил, щоб так дбайливо зберігати архітектурні пам'ятки міста, що давно вже стали дорогими й для тих, кому випадає бувати у Львові лише час від часу. Ті, хто буде сучасний Львів, щодалі його розбудовуючи, відчують неперебутню вартість архітектури середньовічного Львова, а це сприяє тому, що й минувшина міста, і його будівнича новизна постають, як на мій погляд, здебільшого в гармонійній єдності».

У цій єдності хочеться бачити Львів і в далекій, і в близькій перспективі. Яким буде наше місто, скажімо, у 2000 році? Відповісти на це питання найлегше людям, що оперують точними цифрами, мають справу з науково обгрунтованими демографічними, соціологічними, архітектурно-ландшафтними проектами.

Львів для людини творчої — це гармонійне поєднання прикмет сучасного нового міста з найціннішими рисами міста багатих революційних, патріотичних, культурних, мистецьких традицій.

У програмі дальшого розвитку Львова передбачено будівництво нових житлових кварталів, промислових підприємств, підземного трамваю, відкриття нового громадського центру із сучасними кіноконцертними залами, театрами (а хочеться помріяти і про театр поезії, театр сатири, молодіжний театр-студію). На площах і в скверах буде встановлено пам'ятні знаки на честь видатних історичних подій

і діячів, борців за Радянську владу, видатних учених, художників, письменників, відкриються нові музеї (мріється про музей революційних письменників, музей вірмено-українських взаємин, музей слов'янських культур, музей давнього українського мистецтва, музей Соломії Крушельницької, галерею дитячого малюнка, музеї архітектури, фотографії, львівського скла...).

З часом центр міста буде вивільнено від транспорту, впорядковано не тільки площу Ринок, а й середмістя. Будуть реконструйовані парки, а найдавніший із них — парк ім. Івана Франка — матиме історико-меморіальний характер (на зразок Літнього саду в Ленінграді).

... Любов до Батьківщини міцна пам'яттю серця. У світ приходить крихітне немовля. З часом юнак чи дівчина дізнаються про багатовікову боротьбу народу за хліб і сонце, за рідне слово. Ходитимуть вулицями, якими ходили Маркіян Шашкевич та Іван Франко. Вивчать маршрути ленінської «Искры». Побувають на тих місцях, де пролито кров Івана Підкови, Владислава Козака, Олександра Марченка.

Наші спадкоємці будуть добрими й сильними, щедрими на любов до рідної землі, що обдарувала їх неоціненними скарбами. Вони творитимуть хороші справи, і древній Львів молодітиме з року в рік.

Десятки легенд і пісень складено про тебе, Львове. Ти гідний того, щоб бути оспіваним з іще більшим натхненням і любов'ю. Бо ти — Місто розкутих левів. Неповторна й вічна Поема в камені.

1. Львівські стародруки
2. Пам'ятник Івану Федорову. Скульптори *В. Борисенко* і *В. Подольський*, архітектор *А. Консулов*, 1977 р.
3. Графічний «портрет» середньовічного Львова, виконаний *Ф. Гогенбергом* за малюнком, ймовірно, *А. Пассаротті*, 1618 р.
4. Видання та рукописи учасників «Руської трійці»
5. У Літературно-меморіальному музеї Івана Франка у Львові
6. Пам'ятник на могилі Франка на Личаківському кладовищі. Скульптор *С. Литвиненко*, 1933 р.
7. Пам'ятник українському радянському письменнику Олександрові Гаврилюку. Скульптор *Е. Мисько*, 1981 р.
8. Пам'ятний знак на честь революційного виступу львівського пролетаріату у квітні 1936 року, встановлений на початку вулиці Саксаганського. Скульптор *Т. Бриж*, 1979 р.
9. Львівський історичний музей. Революційна преса Західної України
10. Письмовий стіл письменника-комуніста Ярослава Галана у його робочому кабінеті (фрагмент експозиції Літературно-меморіального музею Ярослава Галана)
11. «Возз'єднання» — фрагмент Монумента Слави Радянської Армії. Скульптори *Д. Кривавич*, *Е. Мисько*, *Я. Мотика*, *О. Пирожков*; архітектори *М. Вендзилович*, *А. Огранович*, 1970 р.
12. Пам'ятник В. І. Леніну перед театром опери і балету імені Івана Франка. Тут 26—28 жовтня 1939 року проходили Народні Збори Західної України, які проголосили встановлення Радянської влади на західноукраїнських землях і їх возз'єднання з Радянською Україною у складі СРСР
13. Експурсійний трамвай

Первое слово, с которого хочется начать рассказ о Львове, — любовь. Да и как не любить этот город — один из крупнейших промышленных, научных, культурных центров Советской Украины, город-музей, город древний и вечно молодой! Приедем открывається его красота в уютных, мощенных брусчаткой улицах и переулочках, в медленном кружении по своему маршруту экскурсионного трамвая, в современных высотных зданиях и любовно отреставрированных старых, во множестве исторических, архитектурных и художественных памятников, имеющих непреходящую ценность, и в новых жилых массивах. Присмотритесь, чудесных примет нашего времени во Львове становится с каждым годом все больше и больше, и это лишь подчеркивает его неповторимую красоту, своеобразный колорит.

Один из самых старинных «портретов» Львова — предназначенная для книги «Описание известных городов мира» (Кельн, 1620) панорама-гравюра, авторство которой приписывается итальянскому архитектору Аурелию Пассаротти. Это не просто произведение графики, но и весьма редкий документ, с фотографической точностью зафиксировавший и донесший до нас лицо средневекового Львова с башнями, крепостными стенами, живописными взгорьями летописной Княжьей горы.

Именно отсюда, вернее с террас вокруг замкового

укрепления, и начал расти «город Льва», основанный, как свидетельствует летописное упоминание, в 1256 г. Даниилом Галицким, преемником деяний известного галицко-волинского князя Ярослава Осмомысла, воспетого автором «Слова о полку Игореве».

Даниил Галицкий укреплял города, заботился о незаблестимости границ княжества, вел торговлю со многими странами. Удобные караванные пути, ведущие с запада на восток, с севера на юг, сходились во Львове. Он был одним из самых надежных форпостов на западе древнерусских земель — выдерживал длительные осады ордынских войск, противостоял экспансии тевтонских рыцарей и Ватикана. Польские феодалы, захватившие город в 1349 г., стремились уничтожить все то, что было взлелеяно руками, талантом и умом русичей. Шведские завоеватели обстреливали сердце города — площадь Рынок и прилегающие улицы отменными мортирами; во время революции 1848 года, когда впервые на территории нашей страны над баррикадами взвилось красное знамя, австрийское командование обрушило на город артиллерийский огонь, который уничтожил многие старинные здания, уникальные собрания древностей, другие ценности.

И все же Львов — один из немногих городов на Украине, где имеется большое количество ярких по выразительности исторических и художественных памятников, ставших достоянием народа. Сохранилась до наших дней (хотя и не в первоизданном виде) церковь Николая — памятник архитектуры XIII в.

Единственным образцом львовской готики является Латинский собор. Значительно больше памятников эпохи Ренессанса. Особую ценность представляют сложившиеся в средневековье архитектурные ансамбли площади Рынок, улиц Русской, Армянской, такие шедевры архитектуры, как часовни Трех святителей, Кампианов, Боимов. Много во Львове зданий, построенных в стиле ампира, классицизма, модерн. Но Львов — не запыленная огромная музейная витрина. В его неподражаемом колорите, в его будничном или праздничном ритме всегда чувствуется движение нестареющей души.

...После падения последних форпостов Галицко-Волынской Руси под ударами польско-феодалной, католической экспансии взоры местного населения все чаще обращались в сторону Киева и крепнущей Московии. В противовес духовным угнетателям в 80-е гг. XVI в. основывается Львовское ставропигийское братство, давшее славянскому миру талантливых ученых, философов, полемистов, переводчиков, переписчиков книг.

Контакт Львова с Россией принес взаимопользные духовные плоды: друкарь Москвитин Иван Федоров не без помощи львовских братчиков стал создателем первых на Украине печатных книг, отличающихся высоким уровнем художественно-оформительского и полиграфического искусства.

В бывшем монастыре Онуфрия, на территории которого похоронен русский и украинский первопечатник, развернута экспозиция первого и единствен-

ного в стране Музея Ивана Федорова — филиала Львовской картинной галереи; здесь ежегодно, начиная с 1980 г., в мае проводится праздник книги.

На площадях и улицах Львова издавна звучала разноязыкая речь: украинская, русская, польская, немецкая, итальянская, греческая, сербская, молдавская... Беженцы-армяне, спасаясь от преследования врагов, еще с древнерусских времен селились в городе, находя поддержку и понимание у местного населения.

Украинская культура развивалась здесь в тесном единении с культурами всех славянских народов. Страстные защитники народной речи, основатели новой украинской литературы на Западной Украине — Маркиан Шашкевич, Иван Вагилевич, Яков Головацкий — изучали русские былины, переводили «Слово о полку Игореве», интересовались творчеством Пушкина. Они переписывались со словаками Колларом и Шафариком, читали труды серба Вука Караджича, переводили сербский фольклор. Неиссякаемым источником их вдохновения стали украинские народные песни, произведения гениального Шевченко, Котляревского, Гребинки, Квитки-Основьяненко.

В названиях улиц и площадей Львова запечатлена связь времен. Глубокая символика видится в том, что там, где в 1655 г. стояли русско-украинские войска под командованием Г. Ромодановского, В. Бутурлина и Б. Хмельницкого, установлена памятная художественная доска в честь 325-летия воссоединения Украины с Россией.

В районе площади Б. Хмельницкого находятся музей-мастерские художников Елены Кульчицкой, Олексы Новакивского, Леопольда Левицкого.

Надпись на мемориальной доске, установленной на углу дома при пересечении улиц Каменяров и Чернышевского, свидетельствует о том, что здесь в 1878—1879 гг. жил Иван Франко. Тут, в темной подвальной квартирке, он работал над переводом «Капитала» К. Маркса, создал гениальное стихотворение «Каменоломы», готовил к публикации переводы произведений классиков русской литературы.

Подобно тому как Ленинград — колыбель славы Пушкина, Львов — колыбель таланта великого Каменяра, город его борьбы, страданий и мечты. «О городе Львове я, юноша, только и знал: «Это город, где живет и работает великий Франко», — писал Корней Чуковский. Именно ему, Ивану Франко, сыну кузнеца из далекого подгорного села Нагуевичи, суждено было воплотить в своей жизни и творчестве свободолюбивый дух трудящихся поработанных западноукраинских земель. Когда двадцатилетним юношей он приехал во Львов, здесь, на окраине Австро-Венгерской империи (Австрия захватила город еще в 1772 г.), этого «гнилого болота на краю Европы» (определение Франко), повсюду царили бюрократия, косность и рутинка. Первые ростки народной словесности, взращенные к середине XIX века, были заглушены. Украинскому языку места в служебных учреждениях вовсе не было, а в высших учебных заведениях он преподавался чисто символически.

Иван Франко — выдающийся поэт, прозаик, ученый — не мог получить место на университетской кафедре, хотя его высокий научный авторитет признали университеты Петербурга, Харькова, Одессы, Вены, избрав своим почетным доктором.

На страницах издаваемого И. Я. Франко журнала «Жите і слово» («Жизнь и слово») впервые в украинской периодике было упомянуто имя В. И. Ленина. Кстати, пункт пересылки ленинской «Искры» находился в помещении Научного общества имени Т. Г. Шевченко, где работал Иван Франко. Здесь же в разное время работали или бывали выдающиеся деятели украинской культуры — Михаил Павлик, Василь Стефаник, Леся Украинка, Владимир Гнатюк, Михаил Коцюбинский, Василь Щурат, Михаил Возняк, Иван Крипякевич.

Львов посещали классики русской литературы Антон Чехов, Николай Лесков, Алексей Толстой, Александр Серафимович; здесь жила известная белорусская поэтесса Цётка (Алоиза Пашкевич).

Во Львове жили польские писатели Северин Гошинский, Мария Конюпицкая, Ян Каспрович, Владислав Броневский, Ванда Василевская. Здесь бывали выдающиеся американские писатели Вильям Сароян, Джон Рид, английская писательница Э.-Л. Войнич.

Львов — город, в котором созданы бессмертные песни революции — «Вечный революционер» (слова И. Франко, музыка Н. Лысенко), а также «Беснуйтесь, тираны», «Красное знамя» («Червоны штандар»), которые любил В. И. Ленин.

После победы Великого Октября, в огне классовых битв 20—30-х гг. имя Ленина звучало во Львове как символ несокрушимой веры в освобождение от социального и национального гнета. Возглавляемые коммунистами, трудящиеся вели решительную борьбу против белопольских оккупантов, захвативших западноукраинские земли в 1918 г., после распада Австро-Венгерской империи.

Во время освободительного похода Красной Армии в 1920 г. на западноукраинские земли здесь повсеместно создавались ревкомы, власть переходила в руки рабочих и крестьян. В силу сложившихся обстоятельств советские войска вынуждены были отойти за Збруч. Но борьба за освобождение, за воссоединение с Советской Украиной не прекращается. Яркий пример классовых сражений — апрельское выступление львовского пролетариата в 1936 г., которое власти буржуазно-помещичьей Польши потопили в крови. А в мае этого же года во Львове состоялось заседание Антифашистского конгресса деятелей культуры, созванного по инициативе западноукраинских писателей-коммунистов во главе со Степаном Тудором и Ярославом Галаном при участии польских и еврейских пролетарских писателей. Конгресс сплотил все прогрессивные силы в борьбе против международной реакции и фашизма. В зале оперного театра под гром аплодисментов в почетный президиум были избраны Максим Горький, Анри Барбюс, Ромен Роллан. Закрывая заседание, писательница Ванда Василевская пожелала присутствующим

щим встречи в советском, красном Львове. Но еще три года Львов ожидал дня освобождения. Он пришел 17 сентября 1939 г.

Каким был город в незабываемые дни сентября—октября 1939 г.? Об этом рассказывают кадры документального фильма Александра Довженко «Освобождение». Самые запоминающиеся из них: на старинных улицах и площадях — расцвеченное море людей; на лицах — улыбки, слезы радости... А вот еще: девочка в вышитой украинской сорочке читает «Букварь» на родном языке; украинские советские писатели вместе с львовскими литераторами и учеными — на многолюдном митинге перед могилой великого Каменяра...

Выполняя волю трудящихся, Народное Собрание Западной Украины приняло исторические акты: Декларацию об установлении Советской власти в Западной Украине, Декларацию о принятии Западной Украины в состав СССР и включении ее в состав УССР. Восторжествовала историческая справедливость — и началась новая история Львова.

Едва успев вдохнуть воздух свободы, советский город Львов грудью встретил удары врага... На рассвете 22 июня 1941 года на него упали первые фашистские бомбы. Первыми жертвами стали известные украинские писатели Степан Тудор и Александр Гаврилюк. Так начался для города список невосполнимых утрат. Гитлеровские оккупанты расстреляли видных ученых и деятелей культуры, угнали в фашистскую неволю украинских юношей и девушек,

уничтожили в концлагерях сотни тысяч советских и иностранных граждан, разграбили библиотеки, музеи, архивы. Но город жил и боролся. Активное сопротивление оккупантам оказывала антифашистская организация «Народная гвардия имени И. Франко»; здесь в 1944 г. действовал бесстрашный советский разведчик Николай Кузнецов.

В результате победного наступления Советской Армии 27 июля 1944 г. Львов был полностью очищен от гитлеровских захватчиков. На шпигеле городской ратуши развевалось красное знамя, водруженное 23 июля воином-танкистом Александром Марченко, павшим смертью храбрых.

Бессмертны подвиги советских воинов — освободителей Львова. Их имена навечно запечатлены в камне и бронзе Холма Славы и Воинского мемориала. В 1970 г. в их честь был воздвигнут величественный Монумент Славы Советской Армии. Его авторы — скульпторы Д. Кржавич, Э. Мисько, Я. Мотыка, А. Пирожков, архитекторы М. Вендзилович, А. Огранович — отмечены Государственной премией СССР имени Т. Г. Шевченко.

Сразу же после освобождения во Львов прибывают эшелоны с оборудованием для заводов и фабрик, книги для библиотек и вузов; сюда направляются лучшие специалисты многих отраслей народного хозяйства, работники культуры и искусства. Советское правительство приняло ряд мер, направленных на интенсификацию развития промышленности города, улучшение благосостояния его жителей.

За сорок послевоенных лет неузнаваемо изменилось лицо древнего города: на месте бывших окраин и пустырей возведены заводы, культурно-спортивные комплексы, выросли новые жилые микрорайоны. Родина достойно отметила большие успехи Львова в хозяйственном и культурном строительстве, наградив его орденом Ленина.

...Улица Ленина, словно полноводная река, вливается в город со стороны Холма Славы. Она вливается в улицы Советскую и Франко. Переходя старинные Валувую и Подвальную, осматриваем памятник Ивану Федорову, по улице Русской выходим на проспект им. В. И. Ленина. Здесь находится филиал Центрального музея В. И. Ленина, в котором собраны тысячи уникальных экспонатов, рассказывающих о жизни и деятельности вождя, о воплощении ленинских идей в западных областях республики.

Воздавая дань глубокой благодарности В. И. Ленину, львовяне в самые торжественные минуты приходят к памятнику Ильичу, который воздвигнут в 1952 г. на площади перед зданием Государственного театра оперы и балета имени Ивана Франко. В этом здании проходили заседания Антифашистского конгресса деятелей культуры, а Народное Собрание Западной Украины приняло решение о воссоединении западноукраинских земель с Советской Украиной в составе Союза ССР.

В 1984 г. этому памятнику архитектуры и культуры силами архитекторов, скульпторов, художников, реставраторов, строителей возвращена былая красота.

И первой постановкой нового сезона 1985 г. была опера-фреска по книге Джона Рида «Десять дней, которые потрясли мир».

Современный Львов — крупный промышленный центр республики, предприятия которого производят автобусы и автопогрузчики, телевизоры и мопеды, станки с программным управлением и радиоэлектронную аппаратуру, много других изделий, известных не только в нашей стране, но и за ее пределами. Продукция с львовской маркой экспортируется в 70 стран мира.

Современный Львов — это город науки и студентов. Здесь работают четыре института АН УССР, около 40 научно-исследовательских, проектно-конструкторских институтов, 11 вузов, 26 средних специальных учебных заведений.

Современный Львов — это город высокой социальной культуры. Он славится своими творческими союзами и организациями, талантливыми театральными и художественными коллективами, музеями и библиотеками. Здесь — пять театров, 50 Дворцов и Домов культуры, 14 государственных музеев, около 400 библиотек с общим фондом свыше 25 миллионов книг, 27 кинотеатров, филармония, цирк. Во Львове ежедневно выходят газеты, здесь издаются книги, журналы, добрую славу снискала Львовская студия телевидения.

Много делается в городе для сохранения памятников истории и культуры. В первые послевоенные годы писатель-коммунист Ярослав Галан писал: «Пе-

ред лицом будущего, нового, величественного индустриального Львова мы должны, как святыню, беречь все то лучшее, что оставили нам наши предки... Пусть ни единого камня не смоют дожди с его достойных стен, ибо каждый такой камень — это кусочек нашей истории... Пусть ни одна фреска не померкнет под тяжестью столетий...»

Эти слова и сегодня звучат как завет грядущим поколениям. Ведь перед Львовом раскрывается брама XXI столетия. На пороге нового века и нового тысячелетия он стоит в расцвете сил. Волей партии, при помощи всех народов страны советский Львов станет еще краше. И верится: каждый, кто посетит Львов, навсегда полюбит этот город — город-труженик, город-музей.

†

1. Львовские старопечатные книги
2. Памятник Ивану Федорову. Скульпторы *В. Борисенко* и *В. Подольский*, архитектор *А. Консулов*, 1977 г.
3. Графический «портрет» средневекового Львова, выполненный *Ф. Гогенбергом* по рисунку, вероятно, *А. Пассаротти*, 1618 г.
4. Издания и рукописи участников «Русской тройцы».
5. В Литературно-мемориальном музее Ивана Франко во Львове
6. Памятник на могиле Ивана Франко на Лычаковском кладбище. Скульптор *С. Литвиненко*, 1933 г.
7. Памятник украинскому советскому писателю Александру Гаврилюку. Скульптор *Э. Мисько*, 1981 г.
8. Памятный знак в честь революционного выступления львовского пролетариата в апреле 1936 года, установленный в начале улицы Сакагацского. Скульптор *Ф. Бриж*, 1979 г.
9. Львовский исторический музей. Революционная печать Западной Украины
10. Письменный стол писателя-коммуниста Ярослава Галана в его рабочем кабинете (фрагмент экспозиции Литературно-мемориального музея Ярослава Галана)
11. «Воссоединение» — фрагмент Монумента Славы Советской Армии. Скульпторы *Д. Кривич*, *Э. Мисько*, *Я. Мотыка*, *А. Пирожков*, архитекторы *М. Вендзилович* и *А. Огранович*, 1970 г.
12. Памятник В. И. Ленину перед театром оперы и балета имени Ивана Франко. Здесь 26—28 октября 1939 года состоялось Народное Собрание Западной Украины, провозгласившее установление Советской власти на западноукраинских землях и их воссоединение с Советской Украиной в составе СССР
13. Экскурсионный трамвай

Love is the first word with which we should like to begin our narration of Lviv. And one cannot help loving the town which is one of the major industrial, scientific and cultural centres of Soviet Ukraine, the town which is a kind of museum, the town which is ancient but eternally young! The visitor reveals its beauty in cosy cobbled streets and lanes, in an excursion tram running slowly along its route, in stone lions with imposing postures, in modern many-storeyed buildings and in lovingly restored old ones, in multitudinous historical, architectural and artistic relics possessing timeless value, in new residential districts stretching beyond the habitual town boundaries... From year to year the number of signs of modernity in Lviv, those wonderful signs of our times, is becoming increasingly greater, and this cannot but emphasize its inimitable beauty, its distinctive picturesqueness.

One of the most ancient "portraits" of Lviv is an engraving panorama whose authorship is ascribed to the Italian architect Aurelio Passarotti. It was designed for the book "The Description of well-known Towns of the World" (Cologne, 1620). This is not a mere drawing but a very rare document which, with photographic exactness, fixed and relayed to us medieval Lviv's appearance with its towers, ramparts and picturesque upland of the annalistic Prince's Hill.

It was from here, or to be more specific from the terraces surrounding the castle fortifications, that "the town of Lev" began to grow. As it is recorded in a chronicle, the town was founded in 1256 by Danylo Galitsky, a successor of the famous Galich-Volhynian Prince Yaroslav Osmomysl's deeds glorified by the author of "Slovo o polku Igoreve" (The Song of Igor's Campaign).

Danylo Galitsky fortified his towns, took care of impermeability of the Principality borders and carried on trade with many countries. Lviv was at the crossroads of convenient caravan routes leading from West to East and from North to South. It was one of the most reliable outposts in the West of the old Russian lands. The town used to stand protracted sieges of the Golden Horde troops, resisted the expansion of Teutonic Knights and the Vatican. The Polish feudal lords, who captured the town in 1349, sought to destroy everything that had been fostered by the Russes' hands, talent and ingenuity. The Swedish conquerors would centre the fire of their excellent mortars on the town's hub — Rynok Square (Market-place) with the adjoining streets; during the Revolution of 1848, when the red banner was raised over the barricades for the first time on the territory of our country, the Austrian Command would plaster the town with artillery fire destroying numerous ancient buildings, unique collections of antiquities and other valuables.

Nevertheless, Lviv is one of the few Ukrainian

towns that managed to save a great number of brilliant historical and cultural monuments which have become the people's property. Till our days has there remained (though not in its original form) the Church of St. Nicholas, an architectural monument of the 13th century. The Latin Cathedral is the only sample of Lviv Gothic style. The Renaissance period is represented by a much greater number of monuments. Especially valuable are the architectural ensembles in Rynok Square, in Ruthenian and Armenian Streets, which were created in the Middle Ages, for instance such architectural masterpieces, as the Chapel of the Three Saints, the Campiano and Boimi Chapels. There are a lot of buildings in Lviv, fashioned in different styles: Empire, classicism and modern. But Lviv is not a huge dusty windowcase of a museum. One can always feel the flux of its eternally young soul in the town's inimitable colourfulness in its everyday as well as in festal swing.

...After the downfall of the last outposts of Galich-Volhynian Rus under the pressure of the Polish feudal and Catholic expansion the eyes of the indigenous population were more frequently fixed on Kiev and strengthening Moscow. Being established by the adherents to the socio-political, national and spiritual independence of the Ukrainian people exhausted under the Polish gentry's yoke, the Lviv Stauropegia Fraternity enriched the Slavonic world with gifted scholars, philosophers, polemicists, translators and book copyists. Lviv's contact with Russia yielded mutually

advantageous spiritual fruit: it was not without Lviv fraters' assistance that the Muscovite printer Ivan Fedorov became a creator of the first Ukrainian printed books notable for the high level of their decorative design and polygraphic art.

In the former St. Onufry Monastery, on whose premises the First Russian and Ukrainian Printer is buried, an exposition of the Ivan Fedorov Museum (the first and only in this country), a branch of the Lviv Picture Gallery, has been opened to the public; since 1980 annual book festivals have been held here in May.

Since olden times Lviv streets and squares have heard diverse languages: Ukrainian, Russian, Polish, German, Italian, Greek, Serbian, Moldavian, etc. As far back, as old Russian times Armenian refugees, escaping victimization, settled here and enjoyed the local population's support and understanding. They were skilful craftsmen. They created elaborate fret-work and tracery, recopied manuscripts, etc.

Ukrainian culture has developed here in close unity with the cultures of all the Slavonic nations. Being passionate champions of the vernacular, the originators of the young Ukrainian literature in Galicia — Markian Shashkevich, Ivan Vahilevich, Yakiv Holovatsky — studied Russian bylinas, translated "Slovo o polku Igoreve" (The Song of Igor's Campaign), held Pushkin's works dear. They corresponded with Jan Kollar and Pavel Šafařík (Slovaks), read Vuk Karadžić's works (a Serb), translated Serbian folklore.

Ukrainian folk songs, the works of the prodigious Shevchenko, Kotliarevsky, Hrebinka and Kvitka-Osnovianenko had become an inexhaustible source of their inspiration.

Time links have found their reflection in the names of Lviv streets and squares. Deep symbolism can be perceived in the fact that a decorative memorial plaque in commemoration of the 325th anniversary of the Ukraine's reunion with Russia has been set up at the site where in 1655 were stationed the Russian and Ukrainian troops commanded by G. Romodanovsky, V. Buturlin and B. Khmelnitsky.

In close vicinity to Bogdan Khmelnitsky Square one can find the studio museums of Olena Kulchitska, Oleksa Novakivsky and Leopold Levitsky.

The inscription on the memorial plaque, fixed on the house at Kamenyars (Stone-breakers) and Chernyshevsky Streets, is indicative of the fact that here lived Ivan Franko in 1878—1879. Right here, in a dark basement flat, he worked at his translation of K. Marx' "Capital", created his famous poem "Stone-breakers" and got his translations of Russian classics' works ready for publication.

Just as Leningrad was the cradle of Pushkin's glory, Lviv was the cradle of the Great Kamenyar's (Stone-breaker) talent, the town of his struggle, sufferings and dreams. "When a lad, the only thing I used to know about the town of Lviv was that there lived and worked the Great Kamenyar", wrote Kornei Chukovsky. It was Ivan Franko, a blacksmith's son

from the remote foot-hill village of Nahuyevychi, whose life and creative work were fated to be the incarnation of the freedom-loving spirit of the toiling masses in the subjugated West-Ukrainian lands. When twenty-year-old Franko came to Lviv, everywhere in these outlying districts of the Austro-Hungarian Empire (Austria captured the town as far back, as 1772), in this "foul mire at the end of Europe" (Franko's definition), there reigned red tape, stagnation and conservatism. The first shoots of national literature, cultivated in the mid-19th century, had been suppressed. The Ukrainian language was completely banned at official institutions, as to higher educational establishments it was taught there purely symbolically. Ivan Franko, an outstanding poet, prose-writer and scholar, could not get a job at a university chair, though his great authority of a scholar had been recognized by the Universities of St. Petersburg, Kharkiv, Odessa and Vienna which had conferred an honorary doctorate on him.

For the first time in Ukrainian periodicals the name of V. I. Lenin was mentioned on the pages of Ivan Franko's magazine "Zhytye i slovo" (Life and word). Incidentally, a forwarding point for the Leninist paper "Iskra" (Spark) was located on the premises of the Taras Shevchenko Scientific Society where Ivan Franko was on the job. At different times this scientific and cultural institution was used for gainful employment or visited by such prominent workers of Ukrainian culture, as Mykhailo Pavlyk,

Vasyl Stefanyk, Lesya Ukrainka, Volodymyr Hnatyuk, Mykhailo Kotsyubinsky, Vasyl Shchurat, Mykhailo Voznyak and Ivan Kripyakevich.

Lviv was visited by such classics of Russian literature, as Anton Chekhov, Nikolai Leskov, Aleksey Tolstoy, Aleksandr Serafimovich; here lived the well-known Byelorussian poetess Tsiotka (Aloiza Pashkevich).

The Lvovites remember the Polish writers Seweryn Goszchyński, Maria Konopnicka, Jan Kasproicz and Wanda Wasylewska who used to live in the town. Among its guests Lviv hosted the outstanding American writers William Saroyan, John Reed and the English writer Ethel-Lilian Voynich.

Lviv is the town which saw the creation of immortal revolutionary songs, e.g. "Spirit of Revolt" (lyrics by I. Franko, music by M. Lysenko), as well as V. I. Lenin's favourite "Rage, Tyrants" and "The Red Banner" ("Czerwony sztandar").

After the victory of the Great October in the fire of class battles of the 1920s — 1930s Lenin's name sounded in Lviv as a symbol of adamant belief in the liberation from social and national oppression. Led by the Communists, the working people waged a decisive struggle against the White-Polish invaders that occupied the West-Ukrainian lands in 1918, after the breakdown of the Austro-Hungarian Empire.

During the Red Army's liberatory march about the West-Ukrainian lands in 1920 revolutionary committees were set up everywhere and power passed into

the hands of workers and peasants. Owing to unfavourable circumstances the Soviet troops were forced to withdraw beyond the Zbruch. But the struggle for liberation, for reunification with Soviet Ukraine was carried on. A striking example of class battles is the Lviv proletariat's action in April 1936 which was bloodthirstily overwhelmed by the authorities of bourgeois-landlord Poland. However in May, the very same year, Lviv hosted the Anti-Fascist Congress of Cultural Workers convened on the initiative of the West-Ukrainian communist writers headed by Stepan Tudor and Yaroslav Galan with the participation of Polish and Jewish proletarian writers. The Congress rallied all the progressive forces in their struggle against international reaction and fascism. The decision to elect Maxim Gorky, Henri Barbusse and Romain Rolland to the honourable presidium was greeted with a storm of applause by the Congress participants in the Opera Theatre auditorium. Closing the meeting the writer Wanda Wasylewska expressed a desire that all those present could assemble in Soviet, Red Lviv. But it was for three more years that Lviv was to await the day of its liberation. It came on September 17, 1939.

What did the town look like on those unforgettable days in September—October 1939? This is reflected in the sequence of Oleksandr Dovzhenko's documentary film "Liberation". The most memorable stills reproduce a motley surge of people in ancient streets and squares; smileful faces, tears of joy... And here

are some more. a girl in an embroidered Ukrainian shirt is reading "ABC-Book" in her native tongue; Soviet Ukrainian writers together with Lviv men of letters and scholars are seen at a crowded meeting in front of the Great Kamenyar's grave...

Fulfilling the will of the toiling masses the People's Assembly of Western Ukraine adopted historic acts: the Declaration on the Establishment of Soviet Power in Western Ukraine and the Declaration on the Admission of Western Ukraine into the USSR upon its Inclusion into the Ukrainian SSR. Finally historical justice prevailed and a new leaf was turned over in Lviv's history.

Scarcely had the town breathed in the air of freedom when it had to breast the enemy's attacks. As the dawn broke on June 22, 1941 the first fascist bombs were dropped on Soviet Lviv: the well-known Ukrainian writers Stepan Tudor and Oleksandr Havryliuk were the first to fall a victim to this bombing. Thus began the town's martyrology of irretrievable bereavements. The Hitlerite invaders murdered the prominent scientists, scholars and cultural workers, drove Ukrainian boys and girls out to Germany as slave labourers, exterminated hundreds of thousands of Soviet and foreign citizens in concentration camps, plundered libraries, museums and archives. But the town continued to live and fight. Active resistance to the invaders was offered by the Ivan Franko National Guard, an anti-fascist organization; in 1944 here acted the fearless Soviet secret agent Nikolai Kuznetsov.

As a result of the Soviet Army's victorious offensive, on July 27, 1944 the Hitlerite occupants were entirely mopped up in Lviv. From the Town Hall spire there flew the red banner hoisted on July 23 by the tankman Oleksandr Marchenko, who died the death of a hero.

Immortal are the feats of the Soviet warriors who liberated Lviv. Their names are for perpetuity embossed in the stone and bronze of the Hill of Glory and the Military Memorial. In 1970 a magnificent Monument of the Soviet Army Glory was erected in their honour. Its authors — the sculptors D. Krvavych, E. Mys'ko, Ya. Motyka, O. Pirozhkov and the architects M. Vendzylovych and A. Ogranovych — were awarded the Ukrainian SSR State T. Shevchenko Prize.

Immediately after its liberation Lviv was receiving trains with factory and plant equipment, as well as with books for libraries and higher educational establishments; best specialists in many branches of national economy, workers of culture and art were coming here, too. The Soviet government took a number of measures directed at intensifying the town's industry development and improving the well-being of its residents.

For the forty post-war years the sky-line of the ancient town has changed beyond recognition: on the site of former outskirts and waste lands plants, cultural and sports facilities have been raised, new residential districts have grown. The Motherland has befittingly estimated Lviv's great achievements in

economic and cultural construction. In January 1971 the town was awarded the Order of Lenin.

... Like a deep river Lenin Street runs into the town from the side of the Hill of Glory. It flows into Radyanska (Soviet) and Franko Streets. Passing Valova (Rampart) Street and walking down Pidvalna (Rampart Frontage) Street you will reach the Monument to Ivan Fedorov; Ruthenian Street will lead you to Lenin Avenue. Here you face the Lviv Branch of the Central Lenin Museum with its collection of thousands of unique exhibits reflecting our leader's life and activity, as well as the embodiment of Leninist ideas in the Republic's western regions.

Paying a tribute of deep gratitude to V. I. Lenin the Lvovites, on the most solemn occasions, come to the Monument to Ilyich which was erected in 1952 in the square before the Ivan Franko State Opera and Ballet Theatre. In this building the meetings of the Anti-Fascist Congress of Cultural Workers were held and the People's Assembly of Western Ukraine adopted a resolution for the reunification of the West-Ukrainian lands with Soviet Ukraine within the USSR.

In 1984 scaffolding was taken down from this architectural and cultural landmark: thanks to the joint endeavours of architects, sculptors, painters, restorers and builders it regained its former beauty. And the first production of the new 1985 season has become the fresco opera based on John Reed's book "Ten Days That Shook the World".

Modern Lviv is the Republic's major industrial centre whose enterprises manufacture buses and fork-lift trucks, TV sets and mopeds, machine-tools with programmed control and radio-electronic equipment, as well as many other products known not only in this country but also abroad. The production bearing Lviv trade-mark is exported to 70 countries of the world.

Modern Lviv is a city of science and students. It has four institutes of the Ukrainian SSR Academy of Sciences, about 40 research and designing institutes, 11 higher educational institutions and 26 secondary special educational establishments.

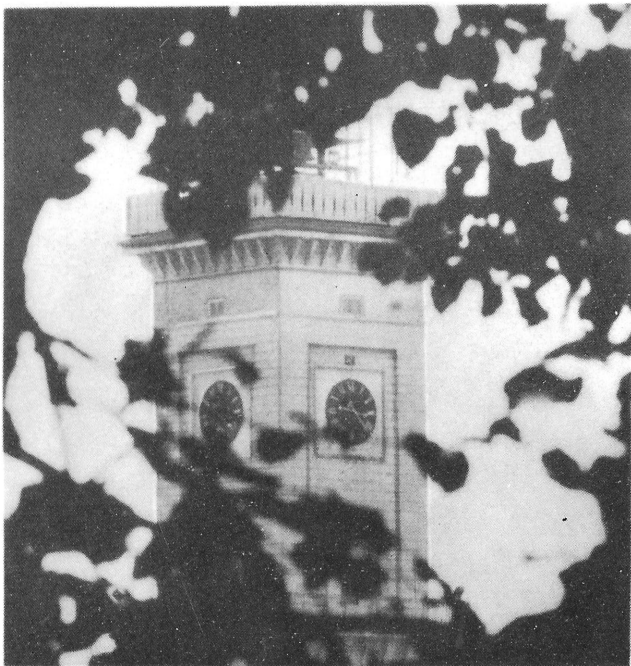
Modern Lviv is a city of high socialist culture. The town is famous for its creative unions and organizations, for its talented theatrical and artistic collectives, as well as for its museums and libraries. Here one can find five theatres, 50 palaces and houses of culture, 14 state museums, about 400 libraries with the total stock over 25 million books, 27 cinemas, a philharmonic society and a circus. Daily papers, books and magazines are published in Lviv. Good fame has been won by the Lviv Television Studio.

A great deal has been done in the town for preserving its historical and cultural monuments. In the first post-war years the communist writer Yaroslav Galan wrote: "In the face of the future, new, majestic industrial Lviv we ought to protect, like a sacred thing, all the best that has been handed down to us

by our ancestors... Let not a single stone be washed by rains off its stately walls for every stone here is a slice of our history... Let not a single fresco fade under the burden of ages..."

Even today these words sound as a behest to the succeeding generations. And now the gateway of the 21st century is about to open before Lviv; this valorous grey-headed Hercules. In its prime has the town reached the threshold of the new age and new millennium. As the Party has willed it, Soviet Lviv, assisted by all the nations of this country, will become still more beautiful. And we believe that anybody who visits Lviv will come to love this toiler-town, museum-town for ever.

1. Lviv incunabula
2. Monument to Ivan Fedorov. *V. Borysenko* and *V. Podolsky*, sculptors; *A. Konsulov*, architect, 1977
3. Graphic «portrait» of medieval Lviv, executed by *F. Hohenberg*, probably after the drawing of *A. Passarotti*, 1618
4. Publications and manuscripts of the „Rus'ka try-tsia” (Ruthenian Trinity) members, which are kept in the stocks of the Lviv Vasyl Stefanyk Scientific Library of the Ukrainian SSR Academy of Sciences
5. At the Ivan Franko Literary-Memorial Museum in Lviv
6. Monument over Ivan Franko's grave in the Lychakivsky Cemetery. *S. Lytvynenko*, sculptor, 1933
7. Monument to the Ukrainian Soviet writer Oleksandr Havryliuk. *E. Mys'ko*, sculptor, 1981
8. Memorial bas-relief in honour of the Lviv proletariat's revolutionary action in April 1936, mounted down Saksahansky Street. *T. Bryzh*, sculptor, 1979
9. Lviv History Museum. The revolutionary press of Western Ukraine
10. Communist writer Yaroslav Galan's desk in his study (exposition fragment of the Yaroslav Galan Literary-Memorial Museum)
11. “Reunification”, fragment of the Monument of the Soviet Army Glory. *D. Kravych*, *E. Mys'ko*, *Ya. Motyka*, *O. Pirozhkov*, sculptors; *M. Vendzylovych* and *A. Ogranovych*, architects, 1970
12. Monument to V. I. Lenin in front of the Ivan Franko Opera and Ballet Theatre. Here on October 26—28, 1939, the meetings of the People's Assembly of Western Ukraine were held, which proclaimed the establishment of Soviet power in the West-Ukrainian lands and their reunification with Soviet Ukraine within the USSR
13. Excursion tram

Легенд, балад, пісень високий стрій.
Дзвінки рядки, карбовані в металі.
Та літ нових розгорнуто сувій
У променистій вересневій далі.
І час новий вбачається мені,
Як промені на тлі старих ритовин...
Підводяться твої щасливі дні
В переплетінні сонячних риштовань.

[З циклу «Поема в камені»]

Жива доноситься луна,
Злітає шквал овацій!
Я чую голос Галана
В ході маніфестацій...

Під сонцем дозріває лан,
Чоло підносить колос.
Іде Галан. Живий Галан.
Дзвенить безсмертний голос.

Це — день його, його весна,
Його відважні лави...
Лунає голос Галана.
Ми чуєм Ярославе!

(З вірша «Голос Галана»)

**На сто віків хвала новому дневі,
Що для нових простелить поколінь
Розвеснені дороги вересневі
Й над ними —**

вересневу прозорінь...

(З вірша «17 вересня 1939 року»)

Роман Марьянович Лубкивский

ЛЬВОВ

Город глазами писателя

Художник Алексей Иванович Дмитриев

Львов, издательство «Камэняр», 1985
(На украинском, русском и английском языках)

Переклад англійською мовою О. Д. Солошенка
Рецензент англійського тексту Т. В. Слета

Фотозйомка В. О. Смирнова

Завідуюча редакцією *А. І. Шулежко*
Редактор *С. В. Курпіль*
Художній редактор *Б. Р. Пікулицький*
Технічний редактор *Ц. А. Буркатовська*
Коректори *Є. Ф. Русин, Р. З. Фукс*

Информ. бланк № 1289

Здано на складання 03. 07. 85
Підписано до друку 18. 10. 85
БГ 05125. Формат 60×84¹/₃₂. Папір друк. № 1
Гарнітура літературна. Високий друк.
Умов. друк. арк. 2,56+16 вкл. Умов. фарб.-відб. 4.71
Обл.-вид. арк. 3,51+1 вкл. Тираж 50 000 пр.
Замовлення 1069-5. Ціна 50 к.
Видавництво «Каменяр».
290006 Львів, Підвальна, 3
Львівська
книжкова фабрика «Атлас».
290005 Львів, Зелена, 20

Лубківський Р. М.

Л82 Львів: Місто очима письменника
/ Худож. О. І. Дмитрієв.— Львів: Ка-
меняр, 1985.— 88 с., 15 арк. іл.

Ілюстрований нарис знайомить з древнім і вічно молодим Львовом, його визначними місцями, унікальними історичними й архітектурними пам'ятками, з культурними традиціями, оновленням квітучого радянського міста, що планомірно розвивається.

Л 1905040000-081 28.85
М214(04)-85

ББК 26.89(2Ук—2Льв)
